

Број: 05-05-1-1093-2/13
Сарајево, 26. март 2013. године

26.03.2013

01,02-05-2-390/13

B

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011. годину. Споразум је потписала гђа Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ, 27. новембра 2012. године у Сарајеву.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који посланицима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Ранко Нинковић

Број: 08/1-31-25560-3/12
Сарајево, 19. март 2013.године

ПРЕДСЈЕДНИШТВО
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРИМУЉЕНО:	25.03	2013
ПРЕДСЈЕДНИК	Др Златко Лагумџија	
ПОМОЋНИК		
ЗАМЈЕНИК		
СЕКРЕТАР		

ПРЕДСЈЕДНИШТВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРЕДМЕТ: Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011.годину,-

У прилогу акта вам достављамо Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011.годину, потписан у Сарајеву 27. новембра 2012.године.

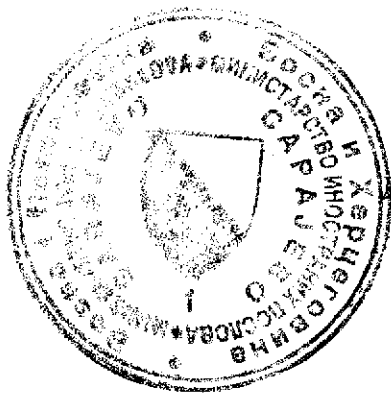
Такође вам достављамо закључак којим је Савјет министара Босне и Херцеговине, на својој 40. сједници одржаној 28. фебруара 2013. године, утврдио приједлог одлуке о ратификацији предметног Споразума.

Подсјећамо да је Предсједништво Босне и Херцеговине на 27. редовној сједници, одржаној 16. октобра 2012.године, донијело одлуку број: 01-50-1-3016-26/12 о прихватању предметног Споразума.

Молимо да Предсједништво Босне и Херцеговине, у складу са одредбама члана 17. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора („Службени гласник БиХ“ број 29/00), одлучи о ратификацији предметног Споразума.

С поштовањем,

Прилога: Као у тексту.

МИНИСТАР

Др Златко Лагумџија

SPORAZUM O FINANSIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

I

EVROPSKE KOMISIJE

O PROGRAMU PREKOGRANIČNE SARADNJE BOSNA I
HERCEGOVINA – CRNA GORA

U OKVIRU KOMPONENTE PREKOGRANIČNA SARADNJA
PROGRAMA IPA

ZA 2011. GODINU

(centralizirano upravljanje)

SADRŽAJ

Predgovor

- 1. Program**
- 2. Provedba programa**
- 3. Strukture i organi s nadležnostima**
- 4. Finansiranje**
- 5. Rok za ugovaranje**
- 6. Rok za izvršenje ugovora**
- 7. Rok isplate**
- 8. Postupanje s primicima**
- 9. Prihvatljivost troškova**
- 10. Čuvanje dokumenata**
- 11. Mapa puta za decentralizaciju bez ex-ante kontrola**
- 12. Tumačenje**
- 13. Djelomična ništavost i nenamjerne praznine**
- 14. Pregled i izmjene i dopune**
- 15. Prestanak**
- 16. Rješavanje razlika**
- 17. Obavijesti**
- 18. Broj originala**
- 19. Dodaci**
- 20. Stupanje na snagu**

Dodatak A Program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora, u okviru komponente Prekogranična saradnja instrumenta za pretpristupnu pomoć IPA, za 2010. i 2011. godinu, usvojen Odlukom Komisije C(2010)5828 od 20. augusta 2010.

Dodatak B Okvirni Sporazum između Komisije Evropskih zajednica i Bosne i Hercegovine od 20. februara 2008.

Dodatak C Izvještavanje

SPORAZUM O FINANSIRANJU

BOSNA I HERCEGOVINA

i

EVROPSKA KOMISIJA

u daljnjem tekstu zajednički kao "Strane", ili pojedinačno kao "država korisnica" u slučaju Bosne i Hercegovine, ili "Komisija", u slučaju Evropske komisije.

Budući da:

- (a) Dana 1. augusta 2006., Vijeće Evropske unije usvojilo je Uredbu (EZ) br. 1085/2006 kojom se uspostavlja instrument pretpristupne pomoći (dalje u tekstu: "Okvirna uredba o IPA"). Na snazi od 1. januara 2007. godine, ovaj instrument predstavlja jedinstvenu pravnu osnovu za osiguranje finansijske pomoći državama kandidatima i državama potencijalnim kandidatima u njihovim nastojanjima da ojačaju političke, ekonomske i institucionalne reforme u cilju konačnog postajanja članicama Evropske unije.
- (b) Dana 12. juna 2007., Komisija je usvojila Uredbu (EZ) br. 718/2007 o provedbi okvirne uredbe o IPA, kojom utvrđuje pravila o upravljanju i kontroli (dalje u tekstu: "Uredba o provedbi IPA").
- (c) Pomoć Evropske unije u okviru instrumenta pretpristupne pomoći treba i dalje podržavati države korisnice u njihovim naporima na jačanju demokratskih institucija i vladavine prava, reforme javne uprave, provođenja ekonomskih reformi, poštovanja ljudskih kao i manjinskih prava, unapređenju jednakosti spolova, podrške razvoju civilnog društva i unapređenju regionalne saradnje kao i pomirenja i obnove, i doprinošenja održivom razvoju i smanjenju siromaštva.

Za potencijalne države kandidate, pomoć Evropske unije može također uključiti određeno usklađivanje s *pravnom stečevinom EU (acquis)*, kao i podršku za investicijske projekte, usmjerenu naročito na izgradnju kapaciteta za upravljanje u područjima regionalnog razvoja, razvoja ljudskih resursa i ruralnog razvoja.

- (d) Strane su 20. februara 2008. zaključile Okvirni sporazum u kojem se utvrđuju opća pravila za saradnju i provedbu pomoći Evropske unije u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći.

- (e) Dana 18. decembra 2007., Odlukom C(2007)6350 usvojen je „višegodišnji Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore“ za 2007- 2013, i revidiran Odlukom C(2010)5828 od 20. augusta 2010. (dalje u tekstu „program“). Ovaj program će provoditi Komisija na centraliziranoj osnovi.
- (f) Za provedbu ovog programa potrebno je da Strane zaključe Sporazum o finansiranju kako bi se odredili uvjeti za dostavu pomoći Evropske unije, pravila i procedure koje se tiču isplate vezane za takvu pomoć i uvjete pod kojima će se upravljati pomoći.

SPORAZUMJELE SU SE O SLJEDEĆEM:

1 PROGRAM

Komisija će dati doprinos, putem dodjele bespovratnih sredstava, finansiranju sljedećeg programa, koji je naveden u Dodatku A ovog Sporazuma:

Broj programa: Bosna i Hercegovina: 2011/022-439 (CRIS)

Naziv: Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore u okviru komponente Prekogranična saradnja Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) za 2010. i 2011. godinu. Ovaj Sporazum o finansiranju obuhvata samo doprinos Evropske unije za 2011. godinu.

2 PROVEDBA PROGRAMA

- 1) Program će na centraliziranoj osnovi provoditi Komisija, u smislu člana 53.a Uredbe Vijeća (EZ Euratom) br. 1605/2002 o Uredbi o finansiranju koja se primjenjuje na opći budžet Evropskih zajednica, kako je konačno izmijenjena Uredbom (EZ Euratom) 1525/2007 od 17. decembra 2007. (dalje u tekstu: „Uredba o finansiranju“).
- 2) Program će se provoditi u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma o pravilima za saradnju u vezi s finansijskom pomoći Evropske unije Bosni i Hercegovini i provedbom pomoći u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA), zaključenog između Strana 20. februara 2008. (dalje u tekstu: "Okvirni sporazum"), koji je naveden u Dodatku B ovog Sporazuma.

3 STRUKTURE I ORGANI S NADLEŽNOSTIMA

- 1) Država korisnica će odrediti nacionalnog koordinatora za IPA, u skladu s Okvirnim sporazumom, koji će djelovati kao predstavnik države korisnice vis-à-vis Komisije. On/a će osigurati da se održava tijesna veza između Komisije i države korisnice s obzirom na opći proces pristupanja kao i na pretpristupnu pomoć EU-a u sklopu IPA.
- 2) Nacionalni koordinator za IPA odgovoran je i za koordinaciju učešća države korisnice u relevantnim prekograničnim programima, kao i u međudržavnim, međuregionalnim i programima za morske slivove u okviru drugih instrumenata Evropske unije.
- 3) Država korisnica uspostavlja operativnu strukturu za dio programa koji se provodi na njenom državnom području. Njene funkcije i nadležnosti navedene su u prekograničnom programu, izuzev tendera, ugovaranja i plaćanja, koji su odgovornost Komisije.
- 4) Operativna struktura usko surađuje u provedbi ovog programa s operativnim strukturama Crne Gore.

- 5) Operativne strukture država učesnica uspostavljaju zajednički tehnički sekretarijat radi pomoći operativnim strukturama i zajednički nadzorni odbor iz člana 142. IPA provedbene uredbe u izvršavanju svojih odnosnih dužnosti.

Zajednički tehnički sekretarijat može imati predstavništva uspostavljena u svakoj državi učesnici.

4 FINANSIRANJE

Finansiranje provedbe ovog Sporazuma je kako slijedi:

- (a) Doprinos Evropske unije za 2011. godinu utvrđen je na najviše 500.000 EUR (petsto hiljada eura) za dio programa koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, kako je navedeno u Prilogu A1 Dodatka A ovom Sporazumu. Međutim, plaćanja doprinosa Evropske unije od strane Komisije izvršit će se u okviru limita raspoloživih sredstava.
- (b) Trošak nacionalnih struktura i tijela koje uspostavi država korisnica radi provedbe ovog programa snosi država korisnica, uz izuzetak troškova iz člana 94. stav 1. tačka (f) IPA provedbene uredbe, kako je detaljnije navedeno u Dodatku A ovog Sporazuma.

5 ROK ZA UGOVARANJE

- 1) Pojedinačni ugovori i sporazumi, kojima se provodi ovaj Sporazum sklapaju se najkasnije dvije godine od datuma sklapanja ovog Sporazuma.
- 2) U opravdanim slučajevima ovaj rok za ugovaranje može se produžiti prije završnog datuma na najviše tri godine od datuma sklapanja ovog Sporazuma.
- 3) Sva sredstva za koja ugovor nije sklopljen prije roka za ugovaranje otkazuju se.

6 ROK ZA IZVRŠENJE UGOVORA

- 1) Ugovori se moraju izvršiti u roku najviše 2 godine od konačnog datuma ugovaranja.
- 2) Rok za izvršenje ugovora može biti produžen prije isteka konačnog datuma u opravdanim slučajevima.

7 ROK ISPLATE

- 1) Isplata sredstava mora se izvršiti najkasnije godinu dana nakon završnog datuma za izvršenje ugovora.
- 2) Rok za isplatu sredstava može se produžiti prije konačnog datuma u opravdanim slučajevima

8 POSTUPANJE S PRIMICIMA

- 1) Primici u svrhu IPA-e uključuju prihod ostvaren nekom aktivnosti, tokom perioda njenog sufinansiranja, od prodaje, najmova, naknada za usluge/upisnina ili druge ekvivalentne primitke izuzev:
  - (a) primitaka ostvarenih tokom ekonomskog vijeka trajanja sufinansiranih investicija u slučaju investicija u firme;
  - (b) primitaka ostvarenih unutar okvira mjere finansijskog inženjeringa, uključujući kapital poduzeća i kreditne fondove, garancije, leasing;
  - (c) gdje je primjenjivo, doprinosa iz privatnog sektora za sufinansiranje aktivnosti, što se iskazuje s javnim doprinosom u finansijskim tablicama programa.
- 2) Primici kako su određeni u prethodnom stavu 1. predstavljaju dohodak koji se oduzima od iznosa prihvatljivih troškova za odnosnu aktivnost. Najkasnije do zatvaranja programa, takvi primici se oduzimaju od relevantnih prihvatljivih troškova aktivnosti u cjelini ili srazmjerno, ovisno o tome jesu li ostvareni u cijelosti ili samo djelomično sufinansiranom aktivnosti.

9 PRIHVATLJIVOST TROŠKOVA

- 1) Troškovi u sklopu programa u Dodatku A prihvatljivi su za doprinos Evropske unije ukoliko su stvarno nastali nakon potpisivanja ovog Sporazuma.
- 2) Sljedeći troškovi nisu prihvatljivi za doprinos Evropske unije u okviru programa u Dodatku A:
  - a) porezi, uključujući poreze na dodatnu vrijednost;
  - b) carinske i uvozne takse, ili drugi troškovi;
  - c) kupovina, najam ili zakup zemljišta i postojećih zgrada;
  - d) novčane kazne, finansijske kazne i troškovi sporova;
  - e) operativni troškovi;
  - f) upotrebljavana oprema;
  - g) bankovni troškovi, troškovi garancija i slični troškovi;
  - h) troškovi konverzije, troškovi kursnih naknada i razlika povezani s bilo kojim od sastavnih pojedinačnih euro računa, kao i drugi čisto finansijski izdaci;
  - i) nefinansijski doprinosi;
  - j) kamata na dug.
- 3) Odstupajući od prethodnog stava 2. iznad, sljedeći troškovi su prihvatljivi:
  - a) porezi na dodatnu vrijednost, ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- i. ne mogu se vratiti na bilo koji način;
    - ii. utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i
    - iii. jasno su utvrđeni u projektnom prijedlogu.
  - b) troškovi za transnacionalne finansijske transakcije;
  - c) u slučaju da provedba neke aktivnosti zahtijeva otvaranje zasebnog računa ili više njih, bankovni troškovi za otvaranje i vođenje tih računa;
  - d) naknade za pravne savjete, javnobilježničke naknade, troškovi tehničkih ili finansijskih stručnjaka i računovodstveni ili revizijski troškovi, ako su direktno povezani sa sufinansiranom aktivnosti i potrebni za njenu pripremu ili provedbu;
  - e) trošak garancija koje daje banka ili druge finansijske institucije, do one mjere do koje garancije zahtijeva nacionalno zakonodavstvo ili zakonodavstvo Evropske unije;
  - f) opći troškovi, pod uvjetom da su utemeljeni na stvarnim troškovima koji se mogu pripisati provedbi predmetne aktivnosti. Jedinствене stope na osnovu prosječnih troškova ne smiju preći 25% onih neposrednih troškova neke aktivnosti koji mogu utjecati na nivo općih troškova. Obračun se uredno dokumentira i periodički pregledava;
  - g) kupnja zemljišta za iznos do 10% prihvatljivih izdataka odnose aktivnosti.
- 4) Osim tehničke pomoći za prekogranični program iz člana 94. IPA provedbene uredbe, prihvatljivi su sljedeći izdaci koje plaćaju javna tijela u pripremi ili provedbi neke aktivnosti:
- a) troškovi stručnih usluga koje pruža javno tijelo osim krajnjeg korisnika u pripremi ili provedbi neke aktivnosti;
  - b) troškovi pružanja usluga povezanih s pripremom i provedbom neke aktivnosti koje pruža javno tijelo koje je ujedno i krajnji korisnik i koje izvodi neku aktivnost za svoj vlastiti račun bez drugih vanjskih pružatelja usluga ako su dodatni troškovi i ako se odnose bilo na izdatke stvarno i neposredno plaćane za sufinansiranu aktivnost.

Odnosno javno tijelo ili fakturira troškove iz tačke (a) ovog stava krajnjem korisniku ili potvrđuje te troškove na osnovu dokumenata jednake dokazne vrijednosti koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je to tijelo platilo za tu aktivnost.

Troškovi iz tačke (b) ovog stava moraju biti potvrđeni pomoću dokumenata koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je odnosno javno tijelo platilo za tu aktivnost.

- 5) Ne dovodeći u pitanje odredbe stavova 1 do 4, daljnja pravila o prihvatljivosti izdataka mogu se odrediti u prekograničnom programu u Dodatku A ovom Sporazumu.

10 ČUVANJE DOKUMENATA

- 1) Svi dokumenti vezani za program u Dodatku A čuvat će se najmanje pet godina od datuma na koji Evropski parlament odobri isplatu za budžetsku godinu na koju se dokument odnosi.
- 2) U slučaju da program u Dodatku A nije konačno zatvoren u roku utvrđenom u gornjem stavu 1., dokumenti koji se na njega odnose čuvat će se do kraja godine nakon one u kojoj je program u Dodatku A zatvoren.

11 MAPA PUTA ZA DECENTRALIZACIJU BEZ EX-ANTE KONTROLA

- 1) Država korisnica uspostavlja detaljnu mapu puta s indikativnim mjerilima i vremenskim ograničenjima za postizanje decentralizacije s *ex-ante* kontrolama od strane Komisije. Dodatno, država korisnica će uspostaviti indikativnu mapu puta za postizanje decentralizacije bez *ex-ante* kontrola od strane Komisije.
- 2) Komisija nadzire provedbu mapa puta navedenih u stavu 1., i uzima u obzir rezultate koje je država korisnica postigla u ovom kontekstu, naročito u pružanju pomoći. Mapa puta za postizanje decentralizacije bez *ex-ante* kontrola može se odnositi na postepeno odricanje od raznih vrsta *ex-ante* kontrole.
- 3) Država korisnica redovno izvještava Komisiju o napretku ostvarenom u provedbi ove mape puta.

12 TUMAČENJE

- 1) Ako nema izričite odredbe suprotne ovom Sporazumu, pojmovi koji se koriste u ovom Sporazumu nose isto značenje koje im je pripisano u Okvirnoj uredbi o IPA i Uredbi o provedbi IPA.
- 2) Ako u ovom Sporazumu nema izričite suprotne odredbe, pozivanje na ovaj Sporazum predstavlja pozivanje na ovaj Sporazum kako je povremeno izmijenjen, dopunjen ili zamijenjen.
- 3) Svako pozivanje na uredbe Vijeća ili Komisije odnosi se na onu verziju tih uredbi kako je naznačeno. Ukoliko je potrebno, izmjene tih uredbi prenijet će se u ovaj Sporazum pomoću izmjena i dopuna.
- 4) Naslovi u ovom Sporazumu nemaju pravno značenje i ne utječu na njegovo tumačenje.

13 DJELOMIČNA NIŠTAVOST I NENAMJERNE PRAZINE

- 1) Ukoliko neka odredba ovog Sporazuma jest ili postane ništava, ili ako ovaj Sporazum sadrži nenamjerne praznine, to neće utjecati na valjanost ostalih odredbi ovog Sporazuma. Strane će zamijeniti ništavu odredbu valjanom odredbom koja će biti što je moguće bliža svrsi i namjeri ništave odredbe.
- 2) Strane će popuniti sve nenamjerne praznine odredbom koja najbolje odgovara svrsi i namjeri ovog Sporazuma, u skladu s Okvirnom uredbom o IPA i Uredbom o provedbi IPA.

14 PREGLED I IZMJENE I DOPUNE

- 1) Provedba ovog Sporazuma predmet je periodičnih pregleda u vrijeme koje Strane međusobno dogovaraju.
- 2) Svaka izmjena i dopuna dogovorena između Strana bit će u pisanom obliku i bit će dio ovog Sporazuma. Takva izmjena i dopuna stupa na snagu na datum koji odrede Strane.

15 PRESTANAK

- 1) Ne dovodeći u pitanje stav 2., ovaj Sporazum prestaje osam godina nakon potpisivanja. Ovaj prestanak ne isključuje mogućnost za Komisiju da izvrši finansijske ispravke u skladu s članom 56. Uredbe o provedbi IPA.
- 2) Ovaj Sporazum može okončati bilo koja Strana uz pisanu obavijest drugoj Strani. Takav prestanak stupa na snagu šest kalendarskih mjeseci od datuma pisane obavijesti.

16 RJEŠAVANJE RAZLIKA

- 1) Razlike nastale uslijed tumačenja, upravljanja i provedbe ovog Sporazuma, na bilo kojem i svim nivoima učešća, rješavat će se mirnim putem konsultacijama između Strana.
- 2) U slučaju da se ne uspije riješiti mirnim putem, svaka Strana može pitanje podnijeti na arbitražu u skladu s Izbornim pravilima o arbitraži između međunarodnih organizacija i država Stalnog arbitražnog suda na snazi na datum potpisivanja ovog Sporazuma.
- 3) Jezik koji će se koristiti u arbitražnim postupcima je engleski jezik. Tijelo za imenovanje bit će Generalni sekretar Stalnog arbitražnog suda na pisani zahtjev koji podnosi neka od Strana. Odluka Arbitra je obavezujuća za sve Strane i na nju nema žalbe.

17 OBAVIJESTI

- 1) Sve obavijesti u vezi s ovim Sporazumom bit će u pisanoj formi i na engleskom jeziku. Svaka obavijest mora biti potpisana i dostavljena kao originalni dokument ili putem faksa.
- 2) Sve obavijesti u vezi s ovim Sporazumom moraju se slati na sljedeće adrese:

Za Komisiju:

Ured direktora Pierrea Mirela
Evropska komisija
Opća uprava za proširenje /C
Rue de la Loi 170
B-1049 Brisel, Belgija
Faks: +32 229 68727

Za državu korisnicu:

Gđa Nevenka Savić
Nacionalni koordinator za IPA
Direkcija za evropske integracije
Trg BiH 1
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Faks: +387 33 703 198

18 BROJ ORIGINALA

Ovaj Sporazum sastavljen je u dva originalna primjerka na engleskom jeziku.

19 DODACI

Dodaci A, B i C čine sastavni dio ovog Sporazuma.

20 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj Sporazum stupa na snagu na datum potpisivanja. Ukoliko ga Strane potpišu na različite datume, ovaj Sporazum stupa na snagu na datum kad ga potpiše druga od dviju Strana.

Potpisano, za i u ime Komisije,

.....

Gosp. Pierre Mirel

Direktor,
Brisel, Belgija

Datum:

Potpisano, za i u ime Bosne i Hercegovine,

.....

Gđa Nevenka Savić

Nacionalni koordinator za IPA
Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Datum:

DODATAK A

**PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE BOSNA I
HERCEGOVINA – CRNA GORA, U OKVIRU KOMPONENTE
PREKOGRANIČNA SARADNJA PROGRAMA IPA, ZA 2010-
2011. GODINU USVOJEN ODLUKOM KOMISIJE C(2010)5828,
DANA 20. AUGUSTA 2010. GODINE**

PRILOG A1:

Prijedlog finansiranja za 2010-2011. godinu programa
prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora usvojenog
Odlukom Komisije C(2010)5828, dana 20. augusta 2010. godine

PRILOG A2:

Program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora
2007-2013. revidiran Odlukom Komisije C(2010)5828, dana 20.
augusta 2010. godine

DODATAK B

**OKVIRNI SPORAZUM IZMEĐU KOMISIJE EVROPSKIH
ZAJEDNICA I BOSNE I HERCEGOVINE, OD 20. FEBRUARA
2008.**

DODATAK C IZVJEŠTAVANJE

- 1) Operativne strukture zemalja korisnica koje učestvuju u prekograničnom programu, podnose Komisiji i nadležnim državnim koordinatorima za IPA godišnji izvještaj i konačni izvještaj o realizaciji programa prekogranične saradnje nakon što zajednički nadzorni odbor izvrši analizu.

Godišnji izvještaj podnosi se do 30. juna svake godine, a prvi put u drugoj godini nakon usvajanja programa prekogranične saradnje.

Konačni izvještaj o realizaciji programa podnosi se najkasnije šest mjeseci nakon okončanja programa prekogranične saradnje

- 2) Izvještaji iz stava 1. trebalo bi da sadrže informacije o:
  - a) Postignutom napretku u realizaciji programa i prioriteta prekogranične saradnje u vezi sa specifičnim, dokazivim ciljevima, uz kvantifikaciju, gdje god i kad god je kvantifikacija moguća, uz korištenje indikatora utvrđenih članom 94(1)(d) Uredbe o provedbi IPA-e na nivou ose prioriteta;
  - b) Preduzetim koracima od strane operativnih struktura i/ili Zajedničkog nadzornog odbora u cilju osiguranja kvaliteta i djelotvornosti realizacije, naročito:
    - Mjere praćenja i vrednovanja, uključujući odredbe o načinu sakupljanja podataka;
    - Kratak opis svih značajnih problema u realizaciji programa prekogranične saradnje i preduzetih mjera;
    - Iskorištenost tehničke pomoći.
  - c) Preduzete mjere u cilju oglašavanja i promoviranja programa prekogranične saradnje.

Gdje je to prikladno, informacije iz tačaka a) do c) ovog stava mogu se dati u sažetom obliku.

Informacije iz tačke b) ne moraju se uključiti ako nije bilo značajne promjene od prethodnog izvještaja.

PRILOG A1
PRIJEDLOG FINANSIRANJA ZA 2010. i 2011. GODINU
PROGRAMA PREKOGRANIČNE SARADNJE
BOSNA I HERCEGOVINA – CRNA GORA

1. IDENTIFIKACIJA

Korisnici	Bosna i Hercegovina, Crna Gora
CRIS broj	Bosna i Hercegovina: 2010/022-438; 2011/022-439 Crna Gora: 2010/022-440; 2011/022-441
Godina	2010. i 2011.
Trošak	2010.: Bosna i Hercegovina: 0,5 miliona eura Crna Gora: 0,6 miliona eura Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1,1 miliona eura 2011.: Bosna i Hercegovina: 0,5 miliona eura Crna Gora: 0,6 miliona eura Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1,1 miliona eura
Operativne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za evropske integracije Crna Gora: Ministarstvo za evropske integracije
Ugovorni organ/Provedbeno tijelo	Za Bosnu i Hercegovinu: Evropska komisija / Za Crnu Goru: Evropska komisija
Konačni datum za sklapanje Sporazuma o finansiranju	Za sredstva za 2010.: najkasnije do 31. decembra 2011. Za sredstva za 2011.: najkasnije do 31. decembra 2012.
Konačni datum za ugovaranje	2 godine nakon datuma sklapanja svakog sporazuma o finansiranju. Nema roka za projekte revizije i evaluacije koje pokriva ovaj Sporazum o finansiranju, kako je navedeno u članu 166(2) Uredbe o finansiranju. Ovi datumi odnose se i na nacionalno sufinansiranje.
Konačni datum za izvršenje	2 godine nakon završnog datuma za ugovaranje za svaki sporazum o finansiranju. Ovi datumi odnose se i na nacionalno sufinansiranje.
Šifra sektora	33210, 43040, 41010, 14010, 16061, 11120, 91010
Predmetne budžetske linije	22.02.04.01
Nositelji programiranja	ELARG Jedinica C1

Nositelji provedbe	Za Bosnu i Hercegovinu: Delegacija EU u Bosni i Hercegovini, Sektor za operacije Za Crnu Goru: Delegacija EU u Crnoj Gori, Sektor za operacije
--------------------	---

2. SAŽETAK

2.1. Uvod

2.1.1. Povezanost s MIPD-om

Odgovarajući Višegodišnji indikativni planski dokument za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru za period od 2009. do 2011. godine ukazuje na to da će aktivnosti podrške biti u cilju unapređenja i povećanja prekogranične saradnje i društveno-ekonomske integracije pograničnih područja. To će se učiniti kroz jačanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih veza između odnosnih zemalja učesnika, uključujući vrste aktivnosti poput „ljudi ljudima“ („people-to-people“).

2.1.2. Proces programiranja

Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore provodi se tokom perioda od 2007. do 2013. godine. Ovaj strateški dokument zasniva se na zajedničkom radu na strateškom planiranju između dvije zemlje i također je rezultat opsežnog procesa konsultacija sa lokalnim zainteresiranim stranama i mogućim korisnicima.

Proces programiranja odigrao se od decembra 2006. do maja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture su u izradi programa dobile pomoć od Projekta za razvoj institucija za prekograničnu saradnju (CBIB), regionalnog projekta koji finansira Evropska unija.

U novembru 2009. godine, Zajednički nadzorni odbor (JMC) usvojio je revidirani program prekogranične saradnje koji dodaje dotacije za 2010. i 2011. godinu u finansijsku tablicu.

2.1.3. Popis prihvatljivih i pridruženih područja

U Bosni i Hercegovini prihvatljivo područje čine Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Sve općine uključene u ove dvije regije smatraju se stoga prihvatljivim. Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini obuhvata 20.909 km² i ima 1.214.745 stanovnika u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorije Bosne i Hercegovine i 46,57% stanovništva.

U Crnoj Gori, programsku oblast čine prihvatljivo i pridruženo područje. Prihvatljivo područje obuhvata 12 općina: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Savnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Berane i Kolašin. Revidirani program uključuje općinu Podgorica kao pridruženo područje. Prihvatljivo i pridruženo područje predstavljaju 74,03% teritorije Crne Gore i 75,86% stanovništva.

2.2. Opći cilj programa

Ojačati zajednički održivi razvoj prekograničnog područja, njegovih ekonomskih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala jačanjem kapaciteta ljudskih resursa i zajedničkih institucionalnih mreža između lokalnih zajednica i lokalnih privatnih i javnih aktera.

2.3. Prioritetna osa, povezane mjere i njihovi posebni aspekti u vezi s provedbom budžeta za 2010-2011. godinu

2.3.1. Prioritet 1.: Podrška stvaranju zajedničkog ekonomsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i privrede programske oblasti

Mjera 1.1.: Inicijative za ekonomski razvoj prekogranične oblasti sa naglaskom na turizmu i ruralnom razvoju.

Povećanje ekonomskog razvoja programske oblasti zahtijeva, na što ukazuje SWOT, uspostavljanje koordiniranih aktivnosti koje imaju za cilj saradnju ljudskih resursa u svim sektorima i stvaranje bazičnih mehanizama i kapaciteta kojima se promoviraju investicije i ekonomski razvoj. Većina intervencija na unapređenju ekonomske saradnje bit će vezana za turizam, poljoprivredni sektor i okoliš s ciljem eksploatacije lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, sve intervencije će utjecati i na potencijale zapošljavanja u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo se mora održati uz povećan kapacitet privatnih i javnih subjekata uključenih u analizu lokalne situacije tokom izrade novih strategija, te proces odlučivanja. Konačno, ekonomski razvoj mora se održavati uz pomoć malih investicija kojima se unapređuje postojeća infrastruktura što će imati konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i transport u programskoj oblasti.

Slijedi neiscrpana lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Stvaranje poslovne mreže i mehanizama prijenosa znanja najviše u turizmu i poljoprivrednom sektoru;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga sa jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvijanje strategija poslovnog informiranja, usluga i pratećih aktivnosti (kao što su baze podataka, internet stranice) namijenjene za poduzetnike koji su aktivni u programskoj oblasti;
- Razvijanje konsultantskih usluga za pokretanje biznisa, poslovno planiranje, tehnologije transfera, patente, certifikate, pravna pitanja, finansije i marketinške strategije (npr. novi proizvodi, markiranje i kvalitet);
- Razvijanje odgovarajućih i održivih oblika turizma i poljoprivrede koji koriste okolišu;
- Identifikacija i razvoj alternativnih ekonomskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Kreiranje i održavanje zajedničkih programa obuke putem sesija obuke, konferencija i seminara i pravljenje zajedničkog programa nastave i standarda obuke;
- Unapređenje vještina regionalne radne snage i usluge stjecanja stručne kvalifikacije koja odgovara ekonomskom razvoju granične regije;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za modernizaciju i opremanje pijaca, prostora i kapaciteta za osnivanje malog biznisa;
- Umrežavanje MSP i formiranje prekograničnih klastera;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za unapređenje pristupa programskoj oblasti;
- Unapređenje javnih komunalnih preduzeća kao podrška sektoru turizma;
- Prijenos znanja i integracija izgradnje institucionalnih kapaciteta uglavnom oko društvenih i ekonomskih pitanja;

- Razvijanje zajedničkih strategija, planova prekograničnog saobraćaja, studija i koncepata kao osnove za velike investicije.

Mjera 1.2.: Razvijanje inicijativa za razvoj okoliša prvenstveno radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima.

Cilj ove mjere je održati ujedinjene intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unapređenja okoliša radi osiguranja održivog razvoja cijele programske oblasti. Ove aktivnosti će biti usko povezane sa razvojem turizma kao alternativne ekonomske aktivnosti.

Slijedi neiscrpna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti na podizanju svijesti i obuke vezano za zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prijenos znanja u vezi sa zaštitom okoliša;
- Očuvanje i poboljšanje prirodnog i kulturnog naslijeđa;
- Unapređenje zajedničkog upravljanja i kapaciteta podrške za upravljanje vodom i otpadom;
- Razvoj planova sprečavanja zagađenja pogranične oblasti i efikasni sistemi praćenja kvaliteta zraka, vode i zemljišta;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za sprečavanje potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Planiranje i provođenje politike korištenja izvora obnovljive energije.

Mjera 1.3.: Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i direktnih intervencija.

Cilj ove mjere je da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje organizacija civilnog društva, profesionalnih udruženja, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri. Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim nivoima i u različitim sektorima djelovanja i ohrabrit će prekograničnu saradnju na polju ekonomije, kulture, obrazovanja i sporta.

Slijedi kratka lista glavnih aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- akcije za podršku društvenom i kulturnom protoku informacija i komunikacije između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturna razmjena među mladim ljudima, umjetnicima, razmjena sportskih aktivnosti, folklorne manifestacije i slične akcije;
- inicijative za obrazovanje i obuku, uključujući širok krug akcija kao što su promocija mobilnosti građana, akademske mreže inovativnih obrazovnih projekata, promocija cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivne društvene i privredne manifestacije kao što su sajmovi i izložbe;
- ostale akcije koje promoviraju uključivanje u društvo, uz razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere bi mogli biti nacionalna tijela/institucije koje djeluju u programskom području; lokalne vlade i njihove institucije; agencije za razvoj; turističke i kulturne organizacije/udruženja; lokalne organizacije za podršku biznisu; MSP-i; organizacije (uključujući NVO-e) koje se bave zaštitom prirode; državni i privatni subjekti koji se bave

radnom snagom; javna tijela odgovorna za vodno upravljanje; škole, koledži, univerziteti i institucije za stručnu i tehničku obuku.

Prioritet 2. Tehnička pomoć s ciljem jačanja administrativnog kapaciteta u upravljanju i provedbi CBC programa.

Mjera 2.1.: Vođenje, monitoring i ocjena programa

Tehnička pomoć će se koristiti za podršku rada državnih operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (JMC), za osiguranje efikasnog upravljanja i provođenja programa, učešća na sastancima u vezi sa programom; kao i ostale upotrebe resursa. Ovo će se postići putem uspostave i rada Zajedničkog tehničkog sekretarijata (JTS) u Bosni i Hercegovini i ispostave JTS-a u Crnoj Gori (uključujući troškove plata osoblja, osim državnih službenika). Zajednički tehnički sekretarijat će biti zadužen za dnevno upravljanje programom i odgovarat će za svoj rad operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru.

Mjera 2.2.: Informiranje i promocija programa

Konkretni cilj ove mjere je da se osigura povećanje svijesti o programu među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i uopće među stanovništvom programske oblasti. Ona također podržava aktivnosti vezane za podizanje svijesti na nivou zemlje kako bi građani obje zemlje bili obaviješteni o programu.

Prijedlog rasporeda i indikativni iznosi za provedbu mjera:

Za Prioritet I, uvjetno je predviđeno pokretanje dva poziva za dostavljanje projektnih prijedloga: jedan vezan za ukupan iznos sredstava za 2010. godinu, koji će uvjetno biti objavljen u drugoj polovini 2010.; drugi koji pokriva ukupan iznos sredstava za 2011. godinu, koji će uvjetno biti objavljen u drugoj polovini 2011.

Najvažniji kriteriji odabira i dodjele bespovratnih sredstava trebaju biti oni utvrđeni u praktičnom vodiču (PRAG) za procedure ugovaranja vanjskih pomoći EU-a. Detaljni kriteriji odabira i dodjele bit će utvrđeni u Pozivu za dostavljanje projektnih prijedloga - Prijavnom paketu (Smjernice za podnositelje projektnih prijedloga).

Za bespovratna sredstva koja se dodjeljuju putem Poziva za dostavljanje projektnih prijedloga moguće je korištenje paušalnih iznosa i/ili jedinstvenih stopa finansiranja (u skladu sa čl. 181. Provedbenih pravila Finansijske uredbe), do iznosa od 25.000 eura po grantu. Detaljni uvjeti korištenja paušalnih iznosa i/ili jedinstvenih stopa finansiranja bit će, po potrebi, uključeni u tekst Poziva za dostavljanje projektnih prijedloga - Smjernica za podnositelje projektnih prijedloga.

Za Prioritet II, s obzirom da nadležna nacionalna tijela (operativne strukture u Srbiji i Bosni i Hercegovini) uživaju *de facto* monopol (u smislu člana 168., stav 1., tačka c Provedbenih pravila¹ Finansijske uredbe²) za provedbu prekograničnog programa, relevantna ugovorna tijela u obje zemlje uspostaviti će pojedinačne direktne sporazume o bespovratnim sredstvima bez objave poziva za dostavljanje projektnih prijedloga s operativnim strukturama za iznose

¹ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (OJ L 357, 31.12.2002., str. 1)

² Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (OJ L 248, 16.09.2002., str. 1)

predviđene u Prioritetu 2. tehničke pomoći u svakoj zemlji. Operativnim strukturama dopušteno je podugovaranje aktivnosti pokrivenih direktnom pogodbom (npr. tehnička pomoć, evaluacija, promocija itd.) u skladu s članom 120. Finansijske uredbe i članom 184. Provedbenih pravila uz Finansijsku uredbu. Direktni sporazumi o bespovratnim sredstvima mogu se potpisati odmah nakon zaključivanja sporazuma o finansiranju. U svrhu efikasnog korištenja sredstava TA, potrebna je tijesna saradnja između nacionalnih tijela (Operativne strukture, CBC koordinatori) uključenih zemalja.

2.4. Pregled prošlog i postojećeg iskustva s prekograničnom saradnjom, uključujući prethodno stečena iskustva i koordinaciju donatora (po potrebi)

Kao dio Državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora je imala ograničeno iskustvo s prekograničnom saradnjom. Bosna i Hercegovina također je imala ograničeno iskustvo, jer je učestvovala samo u Jadranskom programu za susjedstvo s Italijom i u programu INTERREG IIIB CADSES.

Dosadašnje iskustvo u saradnji pograničnih područja pokazalo je da je kvalitetna faza najvažnija prije pokretanja bilo kakvih aktivnosti. Da bi prekogranična saradnja bila efikasna, ključno je postojanje dobrog razumijevanja pravila i procedura, adekvatan kapacitet i funkcionalna upravljačka tijela. Rezultati tematske evaluacije Programa prekogranične saradnje Phare 1999-2003 uzet će se u obzir.

U skladu sa članom 20. Uredbe o programu IPA i članom 6. stav 3. IPA provedbenih uredbi, Evropska komisija je od predstavnika država članica i lokalnih međunarodnih finansijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori zatražila primjedbe tokom procesa izrade programa u 2007. godini.

2.5. Horizontalna pitanja

Zajedničke prijave moraju obuhvatiti oba dijela projekta i ispunjavati sljedeće kriterije:

- koristiti partnerima s obje strane granice i podržavati veze između relevantnih institucija i organizacija s obje strane granice;
- podsticati jednako učešće žena i marginaliziranih grupa, ispunjavati naročite potrebe etničkih manjina i biti okolišno održivi.

2.6. Uvjeti

Uspješna provedba programa ovisi o adekvatnoj popunjenosti kadrom i funkcioniranju Operativnih struktura, Zajedničkih nadzornih odbora, te Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove ispostave.

2.7. Mjerila

2010.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)
Broj direktnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Bosni i Hercegovini	0	1	1
Broj direktnih sporazuma o	0	1	1

bespovratnim sredstvima u Crnoj Gori			
Broj zajedničkih poziva na dostavu prijedloga projekata objavljenih u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	100

“N” je datum sklapanja Sporazuma o finansiranju.

2011.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)
Broj direktnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Bosni i Hercegovini	0	1	1
Broj direktnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Crnoj Gori	0	1	1
Broj zajedničkih poziva na dostavu prijedloga projekata objavljenih u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	100

“N” je datum sklapanja Sporazuma o finansiranju.

2.8. Mapa puta za decentralizaciju upravljanja fondovima Evropske unije bez ex-ante kontrola Komisije

U **Bosni i Hercegovini**, Strategija za provedbu decentraliziranog sistema provedbe (DIS) usvojena je u julu 2008. godine. U aprilu 2010. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je odluku o imenovanju Nadležnog službenika za akreditovanje (CAO), Državnog službenika za ovjeravanje (NAO), i Nacionalnog koordinatora za IPA (NIPAC). CFCU (Centralna jedinica za finansije i ugovaranje) i Nacionalni fond (NF) uspostavljeni su u Ministarstvu finansija i trezora i rade iako nisu još u potpunosti popunjeni osobljem. Nadležne organe Bosne i Hercegovine u njihovim nastojanjima u vezi sa decentralizacijom podržava Komisija kroz veliki broj projekata tehničke pomoći za pripremu struktura za sve IPA komponente.

U **Crnoj Gori** pripreme za prelazak na decentralizirano upravljanje IPA su u toku. Nakon izbora i formiranja nove vlade u proljeće 2009. godine, imenovan je novi Nacionalni zvaničnik za ovjeravanje (NZO), dok su ostale pozicije, Zvaničnik nadležan za akreditaciju (ZNA) i Zvaničnik za ovjeravanje programa (ZOP) ostale nepromijenjene. Vlada je u oktobru 2009. godine obnovila "Akcijski plan za prijenos upravljanja IPA fondovima za Komponente I i II", koji predviđa podnošenje zahtjeva za prijenos upravljačkih ovlasti za komponente I i II do kraja 2010./početka 2011. godine. Provedbeni sporazum između NZO-a i ZOP-a potpisan je u oktobru 2009. godine. Od 16 Viših programskih službenika (VPS-a), 15 ih je imenovano

te su potpisani operativni sporazumi sa ZOP-om. Formalna procjena praznina (1. faza plana za prelazak na sistem decentraliziranog upravljanja IPA-om) za komponente I i II je završena u martu 2010. godine.

Imenovan je Strateški koordinator (Zamjenik ministra za evropske integracije) za IPA komponente III i IV te je i sastavljen "Sveukupni Akcijski plan Vlade Crne Gore za IPA komponente III i IV" koji ocrtava glavne korake potrebne za razradu Okvira za usklađenost strategija (OUS), Operativnih programa (OP) i za prijenos upravljanja. Pomoć u procesu priprema za prijenos upravljanja sredstvima EU za IPA komponente I i II je predviđena u okviru CARDS projekta koji će se nastaviti s tri IPA projekata koji će podržati uvođenje decentraliziranog sistema upravljanja EU fondovima EU za svih pet komponenti programa IPA.

3. BUDŽET ZA 2010. I 2011. GODINU

3.1. Indikativna finansijska tablica za 2010. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinansiranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna osa 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Prioritetna osa 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
UKUPNO	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinansiranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u uporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.2. Indikativna finansijska tablica za 2010. godinu za Crnu Goru

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinansiranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna osa 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna osa 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinansiranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u uporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.3. Indikativna finansijska tablica za 2011. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinansiranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna osa 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Prioritetna osa 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
UKUPNO	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinansiranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u uporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.4. Indikativna finansijska tablica za 2011. godinu za Crnu Goru

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinansiranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna osa 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna osa 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinansiranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u uporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.5. Princip sufinansiranja koji se primjenjuje na projekte finansirane u okviru programa

Doprinos EU izračunat je u odnosu na prihvatljive izdatke, koji se za „Prekogраниčni program Bosna i Hercegovina – Crna Gora“ zasnivaju na ukupnim izdacima, prema sporazumu između zemalja učesnica, koji su utvrđeni u prekograničnom programu.

Doprinos EU na nivou prioritetne ose ne smije preći krajnju granicu od 85% prihvatljivih izdataka. Doprinos EU za svaku prioritetnu osu ne smije biti ispod 20% prihvatljivih izdataka.

Primjenjuju se odredbe člana 90. IPA Provedbene uredbe.

Sufinansiranje u okviru Prioritetne ose 1 osigurat će krajnji korisnici bespovratnih sredstava i ta sredstva mogu dolaziti iz javnih ili privatnih fondova. Sufinansiranje u okviru Prioritetne ose II osigurat će se nacionalnim javnim sredstvima.

4. PROVEDBENE STRUKTURE

4.1. Način provedbe

Ovaj programa provodi Evropska komisija u skladu sa članom 53.c Finansijske uredbe³ i odnosnim odredbama Provedbenih pravila⁴.

U slučaju centraliziranog upravljanja, uloga Komisije u odabiru aktivnosti u okviru prekograničnog programa među državama korisnicama navedena je u članu 140. Provedbene uredbe o programu IPA.

4.2. Opća pravila za postupke nabavke i dodjele bespovratnih sredstava

Nabavka slijedi odredbe Dijela drugog, Glave IV Finansijske uredbe i Dijela drugog, Glave III, Poglavlja 3. njenih Provedbenih pravila kao i pravila i postupke za ugovore o pružanju usluga, nabavci roba i ustupanju radova koji se financiraju iz općeg budžeta Evropskih zajednica u svrhu saradnje s trećim zemljama (C(2007)2034), koji je Komisija usvojila 24. maja 2007. godine.

Postupci dodjele bespovratnih sredstava slijede odredbe Dijela prvog, Glave VI Finansijske uredbe i Dijela prvog, Glave VI njenih Provedbenih pravila.

Prema potrebi, naručitelji koriste i standardne predloške i modele koji olakšavaju primjenu prethodno navedenih pravila iz „Praktičnog vodiča kroz procedure ugovaranja pomoći EU trećim zemljama“ („Praktični vodič“), kako je objavljen na web stranicama EuropeAida⁵ na dan pokretanja postupka nabavke ili dodjele bespovratnih sredstava.

4.3. Procjena utjecaja na okoliš i očuvanje prirode

Sva ulaganja se provode u skladu s relevantnim zakonodavstvom EU o zaštiti okoliša.

Postupci za procjenu utjecaja na okoliš, kako je navedeno u direktivi o Procjeni utjecaja na okoliš (PUO)⁶ u potpunosti se primjenjuju na sve investicijske projekte u okviru IPA-e. Ukoliko direktiva o PUO nije još u potpunosti prenijeta, postupci bi trebali biti slični onima utvrđenim u prethodno navedenoj direktivi.

Ukoliko postoji vjerovatnost da bi projekat mogao utjecati na lokalitete od značaja za očuvanje prirode, izvršit će se odgovarajuća procjena očuvanja prirode, koja je jednaka onoj iz člana 6. Direktive o staništima⁷.

³ Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (OJ L 248, 16.9.2002, str. 1.)

⁴ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (OJ L 357, 31.12.2002, str. 1.)

⁵ Trenutna adresa:

http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm

⁶ Direktiva Vijeća 85/337/EEZ-a od 27. juna 1985. o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (SL L 175, 5.7.1985., str. 40.)

⁷ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ-a od 21. maja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (SL L 206, 22.7.1992.)

5. NADZOR I EVALUACIJA

5.1. Nadzor

Provedbu prekograničnog programa nadzirat će Zajednički nadzorni odbor iz člana 142. Provedbene uredbe o programu IPA, uspostavljen uz učestvovanje zemalja korisnika, a koji uključuje i predstavnike Komisije.

U Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, Komisija može poduzeti sve mjere koje smatra nužnima za nadzor odnosnog programa.

5.2. Evaluacija

Programi su predmet evaluacija u skladu s članom 141. Provedbene uredbe o programu IPA, s ciljem poboljšanja kvaliteta, efikasnosti i dosljednosti pomoći iz sredstava Zajednice i strategije i provedbe prekograničnih programa.

Privremenu evaluaciju svakog od 8 CBC programa između zemalja kandidatkinja – potencijalnih kandidatkinja provode (2010.) neovisni evaluatori pod odgovornošću Komisije (DG za proširenje). Završni izvještaji o evaluaciji bit će dostupni krajem 2010., početkom 2011.

6. REVIZIJA, FINANSIJSKA KONTROLA I MJERE ZA SUZBIJANJE PREVARA

Računi i poslovanje svih strana uključenih u provedbu ovog programa, kao i ugovori i sporazumi kojima se provodi ovaj program, predmet su, s jedne strane, nadzora i finansijske kontrole od strane Komisije (uključujući Evropski ured za borbu protiv prevara), koja može provoditi kontrole po svom nahođenju, bilo sama ili putem vanjskog revizora i, s druge strane, revizija od strane Evropskog suda revizora. Ovo uključuje mjere kao što je ex-ante verifikacija tendera i ugovaranja koje vrši Delegacija Evropske unije u državi korisnici.

Da bi se osigurala efikasna zaštita finansijskih interesa Evropske unije, Evropska komisija (uključujući Evropski ured za borbu protiv prevara) može provoditi kontrole na terenu i inspekcije u skladu s procedurama predviđenim Uredbom Vijeća (EC, Euratom) 2185/96⁸.

Gore opisane kontrole i revizije primjenjive su na sve ugovarače, podugovarače i korisnike bespovratnih sredstava koji primaju novčanu pomoć Evropske unije.

7. NEZNATNA PRERASPODJELA SREDSTAVA

Nacionalni zvaničnik za ovjeravanje (AOD), ili nacionalni zvaničnik za ovjeravanje poddelegiranjem (AOSD), u skladu s delegiranjem ovlasti koje mu povjeri AOD, u skladu s principima propisnog finansijskog upravljanja, može izvršiti neznatne preraspodjele sredstava bez potrebe za mijenjanjem odluke o finansiranju. U ovom kontekstu, kumulativne preraspodjele koje ne prelaze 20% ukupnog iznosa alociranog za program, ovisno o limitu od 4 miliona EUR, neće se smatrati znatnim, pod uvjetom da one ne utječu na prirodu i ciljeve programa. Odbor IPA bit će obaviješten o gornjoj preraspodjeli sredstava.

---

⁸ Uredba Vijeća (EZ, Euratom) br. 2185/96 (OJ L 292; 15.11.1996; str. 2.)

8. OGRANIČENA PRILAGOĐAVANJA U PROVEDBI PROGRAMA

Ograničene promjene u provedbi ovog programa koje utječu na elemente navedene u členu 90. Pravila o provedbi za Uredbu o finansiranju, koja su indikativne prirode⁹, može izvršiti ovlaštenu zvaničnik za ovjeravanje delegiranjem (AOD), ili ovlaštenu zvaničnik za ovjeravanje poddelegiranjem (AOSD), u skladu s delegacijom ovlasti koje na njega prenosi AOD, u skladu s principima propisnog finansijskog upravljanja bez potrebe za izmijenjenom i dopunjenom odlukom o finansiranju.

---

⁹ Ovi najvažniji elementi indikativne prirode su, za bespovratna sredstva, indikativni iznos poziva za prijedloge i, za nabavku, indikativni broj i vrsta predviđenih ugovora i indikativni vremenski okvir za pokretanje procedura nabavke.

PRILOG A2:

Revidirani Program prekogranične saradnje 2007-2013 IPA
CBC Bosna i Hercegovina – Crna Gora

Prekogranični program 2007 – 2013

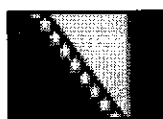
***Prekogranična saradnja u okviru
Instrumenta za pretpristupnu pomoć***

Bosna i Hercegovina - Crna Gora

Revidirana verzija

[obuhvaćeni period 2007-2011]

Datum: novembar 2009.godine

**Bosna i Hercegovina
Direkcija za evropske integracije**

**Crna Gora
Ministarstvo za evropske integracije**

SADRŽAJ

GLOSAR AKRONIMA.....	4
ODJELJAK I OPIS I ANALIZA PROGRAMSKIH OBLASTI.....	5
1. Kratak pregled Programa i procesa izrade programa.....	5
1.1. Kratak pregled Programa	5
1.2. Kratak pregled procesa izrade programa.....	6
2. Mapa i opis programske oblasti	7
3. Trenutna situacija u programskoj oblasti.....	37
3.1. Historija.....	37
3.2. Demografija.....	37
3.3. Nacionalne manjine.....	37
3.4. Geografski opis	38
3.5. Infrastruktura.....	38
3.6. Privreda	41
3.7. Ljudski resursi.....	44
3.8. Okoliš i priroda	45
3.9. Kultura.....	46
3.10. Kratak pregled nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj....	46
3.11. SWOT analiza programske oblasti.....	22
ODJELJAK II.....	PROGRAMSKA STRATEGIJA52
1. Iskustvo sa prekograničnim aktivnostima.....	52
1.1. Stečeno iskustvo.....	52
2. Strategija za saradnju	53
2.1. Sažeti zaključci iz opisa oblasti	53
2.2. Opći strateški cilj Prekograničnog programa.....	55
2.3. Konkretni ciljevi.....	55
3. Prioritet i mjere	56
3.1. Prioritet I.....	56
3.2. Prioritet II.....	32
3.3. Izlazni pokazatelji i pokazatelji rezultata.....	60
4. Veza sa drugim programima.....	64
4.1. Programi u BiH	64
4.2. Programi u Crnoj Gori	39
ODJELJAK III.....	FINANSIJSKE ODREDBE66
1. Finansijski plan za program prekogranične saradnje za period 2007 – 2011.	Error! Bookmark not d
ODJELJAK IV	ODREDBE REALIZACIJE69
1. Strukture programa	69
1.1. Državne organizacione strukture.....	42
1.2. Operativne programske strukture.....	42
1.3. Ugovorna tijela.....	71
1.4. Zajednički nadzorni odbor	44
1.5. Zajednički tehnički sekretarijat.....	70

1.6 Korisnici programa.....	73
2. Pravila realizacije.....	74
2.1 Osnovna pravila realizacije.....	48
2.2 Pozivi za dostavljanje prijedloga projekata.....	48
2.3 Izbor projekata nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekata.....	49
3. Informiranje, publicitet i konsultiranje.....	50
4. Finansijsko upravljanje.....	77
5. Praćenje i vrednovanje programa.....	77
5.1 Praćenje na nivou projekta.....	52
5.2 Praćenje programa.....	52
5.3 Ocjena programa.....	52

GLOSAR AKRONIMA

CBC	Prekogranična saradnja / Cross-Border Cooperation
CBIB	Jačanje institucija prekogranične saradnje / Cross-Border Institution Building
EU	Evropska unija / European Union
GDP	Bruto domaći proizvod / Gross Domestic Product
IPA	Instrument za prepristupnu pomoć / Instrument for Pre-Accession Assistance
JMC	Zajednički nadzorni odbor / Joint Monitoring Committee
JTS	Zajednički tehnički sekretarijat / Joint Technical Secretariat
MIPD	Višegodišnji indikativni plan / Multi-annual Indicative Planning Document
NGO	Nevladina organizacija / Non-Governmental Organisation
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku / Nomenclature of Units for Territorial Statistics
OS	Operativna struktura / Operating Structure
PRAG	Praktični vodič za procedure sklapanja ugovora koji se finansiraju iz općeg budžeta Evropskih zajednica u kontekstu vanjskih aktivnosti / Practical Guide for Contract Procedures financed from the general budget of the European Union in the context of external actions
SME	Mala i srednja poduzeća / Small and Medium Enterprise
SWOT	Prednosti, nedostaci, mogućnosti, prijetnje / Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats
TA	Tehnička pomoć / Technical Assistance
MEI	Ministarstvo za evropske integracije / Ministry for European Integration
DEI	Direkcija za evropske integracije / Directorate for European Integration
RDA	Regionalne razvojne agencije / Regional Development Agencies
EURED	Regionalni privredni razvoj Evropske unije / European Union Regional Economic Development
IT	Informacione tehnologije / Information Technology
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu / United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi / Central European Free Trade Agreement
CA	Ugovorni organ / Contracting Authority

ODJELJAK I   OPIS I ANALIZA PROGRAMSKIH OBLASTI

1. Kratak pregled Programa i procesa izrade programa

1.1. Kratak pregled Programa

Ovim programom prekogranične saradnje za period od 2007. do 2013. godine uspostavljenim između zemalja potencijalnih kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, upravljat će se centralizirano.

Programska oblast obuhvaća površinu od 31.134,33 km² i ima 1.685.366 stanovnika. Teritorija Bosne i Hercegovine obuhvaćena programom sastoji se od 56 općina, dok je na teritoriji Crne Gore programom obuhvaćeno 13 općina (12 u programskoj i jedna općina u susjednoj oblasti).

Programska oblast je uglavnom planinska i relativno nepristupačna. Privredni centri locirani su u većim gradovima, dosta udaljenim od granice.

Broj stanovnika u programskoj oblasti ili stagnira ili je u opadanju, u ruralnim oblastima stanovništvo je staro, a nedostaje i prilika za zapošljavanje. Postojeća industrijska i poljoprivredna baza zahtijeva obnovu i modernizaciju, a zbog neadekvatne saobraćajne infrastrukture pristup tržištima je ograničen.

Oblast ima velike mogućnosti za razvoj turizma. Crna Gora ima razvijenu osnovu za turistički sektor. Bosna i Hercegovina ima također razvijenu turističku infrastrukturu na planinama.

Okoliš programske oblasti je očuvan, uprkos nekim izuzetno zagađenim područjima, kao i postojećim kapacitetima za odlaganje otpada koji su preopterećeni i koji ne mogu da prate značajan i nekontrolisan porast stanovništva i industrije. Planine i šume, važni dijelovi okoliša ove oblasti, naročito su osjetljive na povećanje zagađenja vazduha i vode.

Ekonomska aktivnost se uglavnom oslanja na prirodne resurse koji su koncentrirani na poljoprivredu, šumarstvo i rudarstvo.

Saobraćaj zahtijeva modernizaciju i popravku. Postoje četiri međunarodna aerodroma u ovoj oblasti: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo.

Glavni izazov za programsku oblast jeste revitalizacija privrede kroz efikasniju upotrebu vlastitih prednosti i resursa. Ostvarivanje cilja uspostavljanja značajne regionalne saradnje potpomognuto je odsustvom jezičke barijere i zajedničkim naslijeđem. Ekonomska i društvena saradnja između zajednica je efikasan način da se prevaziđe burna prošlost i postojanje novih državnih granica. Upravo na tome se zasniva strateški pristup programa prekogranične saradnje za period od 2007. do 2013. godine.

Opći strateški cilj programa je:

Program će se realizirati na osnovu jednog glavnog prioriteta:

Podržati stvaranje zajedničkog društveno-ekonomskog okruženja za ljude, zajednice i privredu pogranične oblasti.

1.2. Kratak pregled procesa izrade programa

Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore bit će proveden od 2007. do 2013. godine. Ovaj strateški dokument zasniva se na zajedničkom strateškom planiranju između dvije zemlje i rezultat je obimnog procesa konsultacija sa lokalnim učesnicima, potencijalnim korisnicima i donatorima.

Program će provoditi obje zemlje i njim će se upravljati centralizirano. Državni organi u dvije zemlje grade kapacitete i rade na akreditaciji struktura za provođenje programa kako bi se prešlo na decentralizirano upravljanje što je prije moguće u toku perioda njegovog provođenja.

Do izrade programa došlo je u periodu između decembra 2006. i maja 2007. godine. Domaći organi i operativne strukture su u izradi programa dobile pomoć Projekta za razvoj institucija za prekograničnu saradnju (CBIB), regionalnog projekta koji finansira Evropska unija.

Održani su sljedeći bilateralni sastanci operativnih struktura tokom izrade programa:

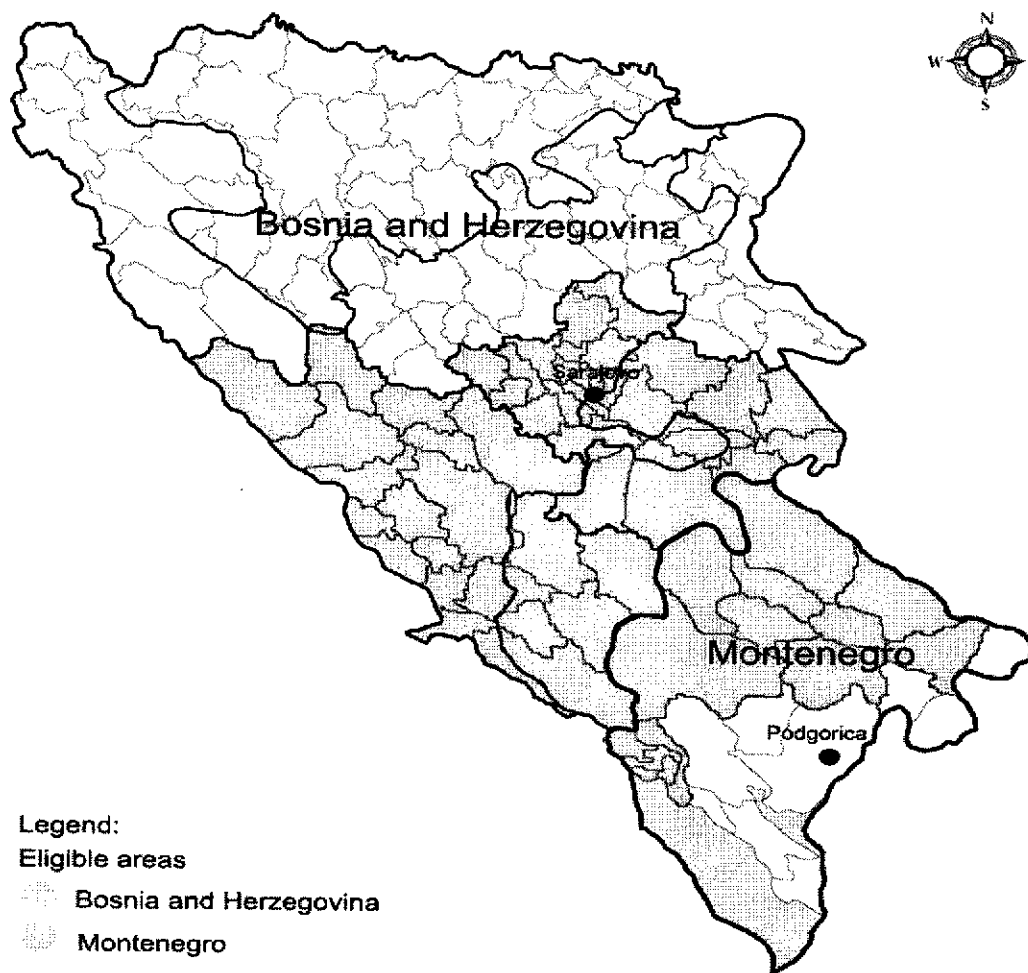
6. februar 2007., Mostar	1. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
6. mart 2007., Beograd	1. sastanak Zajedničkog odbora za izradu programa
20. mart 2007., Podgorica	2. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
13. april 2007., Sarajevo	3. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
23. maj 2007., Podgorica	2. sastanak Zajedničkog odbora za izradu programa

U novembru 2009., Zajednički nadzorni odbor usvojio je revidiranu verziju prekograničnog programa koja u suštini ažurira finansijsku tablicu uz uključivanje dotacija za 2010-2011. godinu. Tokom sastanka, JMC je razgovarao i odobrio odluku da se predloži Komisiji uključivanje općine Podgorica kao pridruženog područja (čl. 97. IPA IR) u Crnoj Gori kao dio programske oblasti.

U skladu sa članom 20. Uredbe IPA-e i članom 6 (3) Uredbi za realizaciju IPA-e, EK je od predstavnika država članica i lokalnih ureda međunarodnih finansijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori tražila da dostave svoje primjedbe na nacrt programa za prekograničnu saradnju koji je dostavljen Komisiji.

2. Mapa i opis programske oblasti

Programska oblast se prostire duž granice između Bosne i Hercegovine i Crne Gore, i čine je 'programske' i 'susjedne' oblasti kako je određeno članom 88. i 97. Provedbene uredbe IPA-e.

Legenda:
Programska oblast
 - Bosna i Hercegovina
 - Crna Gora

Potrebna klasifikacija NUTS III još nije zvanično prihvaćena ni u Bosni i Hercegovini ni u Crnoj Gori. Zbog toga je u ovom programu prekogranične saradnje postojeća klasifikacija redefiniрана ekvivalentnom interpretacijom za potrebe programa.

U Bosni i Hercegovini oblasti ekvivalentne nivou 3 NUTS-a su regije. Programske oblasti su: Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Tako se sve općine koje se nalaze u ovim regijama smatraju programskim.

Programska oblast u Bosni i Hercegovini obuhvata 20.909,33 km² i ima 1.214.745 stanovnika u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorije Bosne i Hercegovine i 46,57% stanovništva.

Programska oblast u Crnoj Gori sastoji se od 'programskih' i 'susjednih' regija. Programska oblast obuhvata 10.225 km² i 470.621 stanovnika, od čega je programska regija 8.784 km² i ima 301.489 stanovnika u 12 općina. Općina Podgorica kao susjedna regija sa 169.132 stanovnika obuhvata površinu od 1.441 km². Programska oblast predstavlja 74,03% teritorije Crne Gore i 75,86% stanovništva.

Tabela 1: Programске области u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori

Crna Gora (općine)		Bosna i Hercegovina (općine)						
Programska regija (član 88. IPA IR)	Stanovništvo	km ²	Susjedna regija (član 97. IPA IR)	Stanovništvo	km ²	Programska oblast	Stanovništvo	km ²
1. Pijevlja	39.806	1.346	1. Podgorica	169.132	1.441	1. Jablanica	11.893	301
2. Plužine	4.272	854				2. Konjic	39.000	1.101
3. Žabljak	4.204	445				3. Trnovo	2.183	338,4
4. Šavnik	2.947	553				4. Trnovo RS	3.895	138
5. Nikšić	75.282	2.065				5. Pale	28.560	492
6. Herceg Novi	33.034	235				6. Pale Prača	1.381	103
7. Kotor	22.947	335				7. Novo Gorazde	4.500	123
8. Tivat	13.630	46				8. Gorazde	31.544	248,8
9. Bijelo Polje	50.284	924				9. Čajniče	5.389	275
10. Mojkovac	10.066	367				10. Foča Ustikolina	2.899	188
11. Berane	35.068	717				11. Kalinovik	1.207	678,92
12. Kolašin	9.949	897				12. Rudo	10.000	344
						13. Višegrad	13.500	448
						14. Rogatica	15.000	640
						15. Foča	23.000	1.115
						16. Gacko	11.000	736
						17. Nevesinje	14.448	920
						18. Mostar	111.271	1.175
						19. Hadžići	21.139	273
						20. Ist. Ilidža	20.000	28
						21. Ilidža	47.502	162
						22. Široki Brijeg	27.160	388
						23. Ljubuški	23.623	297,7
						24. Čapljina	27.882	356
						25. Čitluk	16.421	181
						26. Stolac	13.335	331
						27. Berkovići	4.000	256
						28. Bileća	14.591	633
						29. Ljubinje	5.000	326
						30. Neum	4.325	225
						31. Ravno	1.000	225
						32. Istočni Mostar	500	82
						33. Trebinje	36.000	904
						34. Prozor/Rama	16.832	477
						35. Kupres	3.513	569,80
						36. Kupres (RS)	820	45

3. Trenutna situacija u programskoj oblasti

3.1. Historija

Tokom čitave historije, teritorije i stanovništvo programske oblasti povremeno su pripadali istim državama, ali su često bili i odvojeni granicama i ratovima. Zbog toga su veze između zajednica u pograničnoj oblasti jake i nezavisne.

Krajem 19. vijeka, intelektualci iz oblasti počeli su da promoviraju ideju o ujedinjenim slavenskim narodima što je na kraju i dovelo do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je potom postala Kraljevina Jugoslavija, poznata i kao prva Jugoslavija. Kraljevina se raspala nakon izbijanja Drugog svjetskog rata i SFRJ¹⁰ je stvorena 1945. godine. Teritorije sadašnje Bosne i Hercegovine i Crne Gore su definirane, i ova dva subjekta postali su dvije od šest jugoslovenskih republika.

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je stekla nezavisnost 1992. godine, a Crna Gora je postala nezavisna država nakon referenduma o nezavisnosti održanog 2006. godine¹¹.

3.2. Demografija

U programskoj oblasti programa prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore živi ukupno 1.685.366 stanovnika. Demografska struktura se značajno promijenila uslijed velikih migracija unutar teritorije i van nje tokom krize 1990-tih godina.

Migracije stanovnika između Bosne i Hercegovine i Crne Gore odigrale su se na obje strane granice tokom devedesetih godina. To je dovelo do promjena koje su izgleda bespovratne jer se izbjeglice vraćaju sporo i teško. Opadanje broja stanovnika najuočljivije je u ruralnim općinama duž granice.

U programskoj oblasti u Crnoj Gori stanovništvo je uglavnom koncentrirano u urbanim centrima u kojima se uglavnom nalazi posao. Situacija je slična i u Bosni i Hercegovini.

U crnogorskom dijelu je broj stanovnika smanjen za 1,1% od 1991. godine (prema posljednjem popisu iz 2002. godine), a u Bosni i Hercegovini je u istom periodu smanjen za 1,4%. U Crnoj Gori je smanjenje nastalo uglavnom zbog unutrašnjih migracija ka južnim i centralnim dijelovima u potrazi za povoljnijim ekonomskim mogućnostima. U Bosni i Hercegovini je situacija slična jer se stanovništvo pomjera iz manjih mjesta u urbane centre, posebno u Sarajevo.

Iako stopa prirodnog priraštaja u programskoj oblasti još uvijek zadržava pozitivan trend, starosna struktura stanovništva nagovještava vrlo nepovoljan demografski proces u pogledu starosne dobi.

3.3. Nacionalne manjine

Danas svi stanovnici programske oblasti uživaju punu nacionalnu ravnopravnost u obje zemlje, jer ustavi u obje zemlje garantiraju prava manjinama.

¹⁰ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

¹¹ Parlament Crne Gore je 3. juna 2006. godine proglasio nezavisnost Crne Gore, formalno potvrdivši rezultate referenduma o nezavisnosti. Crna Gora je 28. juna postala 192. država članica Ujedinjenih naroda.

3.4. Geografski opis

Programska oblast je locirana u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programska oblast se prostire na 20.909,33 km² i obuhvata 38,51% državne teritorije. U Crnoj Gori programska oblast se prostire na 10.225 km² ili 74,03% državne teritorije, od čega je programska regija 8.784 km² ili 62,63% državne teritorije.

Teren je većinom planinski uključujući i dijelove koji su među najoštrijim u Evropi. Prosječna nadmorska visina je 2.000 metara.

Rijeke u programskoj oblasti su dio sliva Jadranskog mora ili Crnog mora. U planinama rijeke teku kroz duboke kanjone kao što je kanjon rijeke Tare koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Evropi. Dug je 78 km a na najdubljem dijelu ima dubinu od 1.300 metara. Postoji oko četrdeset prirodnih i sedam vještačkih jezera u oblasti. Ova regija je bogata vodom i šumama koje pokrivaju 32% njene teritorije.

Klima u programskoj oblasti varira, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima, sa hladnim zimama i vrelim, vlažnim ljetima sa puno redovnih kiša i obilatim snježnim padavinama u unutrašnjosti, dok južni dio ima većinom jadransku klimu sa vrelim suhim ljetima i jeseni a hladnim zimama. Razlika u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao i izloženost vjetrovima, doprinose raznolikosti klime.

Dio programske oblasti u Bosni i Hercegovini obuhvata 56 općina. Na strani Crne Gore nalazi se 13 općina u srednjoj i sjevernoj Crnoj Gori sa 843 naselja (700 u programskoj i 143 u susjednoj regiji).

Programska oblast u Bosni i Hercegovini posjeduje i 20 km morske obale koja je jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more. Obala ima dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, programska oblast obuhvata 163,78 km morske obale od ukupno 288,21 km, sa jedinstvenim pejzažom, lijepim zaljevima i važnim turističkim centrima.

3.5. Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduvjet za ekonomski i društveni razvoj jer osigurava da roba i ljudi ulaze i izlaze iz programske oblasti. U cjelini je infrastruktura u programskoj oblasti zastarjela, uglavnom zbog nedostatka investicija koje su bile većinom usmjeravane ka više industrijskim oblastima u zemlji.

Putevi i željeznice su uglavnom u vrlo lošem stanju, i potrebno ih je hitno modernizirati. Luke, aerodromi i brane su u nešto boljem stanju. Međutim, potrebne su značajne investicije u ukupnu infrastrukturu u obje zemlje (cestovna i saobraćajna mreža, kontinuirana isporuka električne energije, popravak i modernizacija vodovoda i kanalizacije) kako bi se njihovi potencijali u potpunosti iskoristili i stvorila stabilna ekonomija u kojoj bi, prije svega, mogla da napreduju mala i srednja poduzeća.

3.5.1. Putna infrastruktura

Moderna putna mreža je jedan od najvažnijih faktora postizanja ekonomskog razvoja i pristupačnosti regije i prekogranične saradnje.

Putevi u programskoj oblasti su uglavnom u lošem stanju zbog niskog nivoa ulaganja u njihovo održavanje i proširenje tokom kriznog perioda i zbog udaljenosti čitave prekogranične oblasti od strateških državnih osa i koridora u obje zemlje.

Nijedna autocesta ne prolazi kroz programsku oblast. Najveći dio cestovne mreže sastoji se od magistralnih puteva u klasi 1 i lokalnih puteva u klasi 2. Stoga je hitno potrebno popraviti i modernizirati saobraćajnu infrastrukturu u programskoj oblasti.

Magistralne saobraćajnice u klasi 1 koje prolaze kroz programsku oblast su:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica

3.5.2. Željeznice

Željeznički sistem predstavlja zanemariv dio ukupne saobraćajne infrastrukture programske oblasti. Ne postoje željeznički granični prijelazi između dvije zemlje.

Željeznička mreža Bosne i Hercegovine je u lošem stanju. Nerazvijena je i nije u potpunosti elektrificirana, čime je njen potencijal za osiguravanje djelotvorne putne infrastrukture ograničen.

U dijelu programske oblasti u Crnoj Gori postoji samo jedna manja željeznička linija koja se uglavnom koristi za prijevoz tereta, a pruža se od Nikšića i izlazi iz programske oblasti ka Podgorici i Baru.

3.5.3. Granični prijelazi

Duž granice između ove dvije zemlje postoji ukupno sedam graničnih prijelaza. Samo njih četiri se smatraju međunarodnim graničnim prijelazima.

3.5.4. Aerodromi

U programskoj oblasti postoje četiri međunarodna aerodroma: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo. Postoji i jedan mali aerodrom lociran u Nikšiću.

3.5.5. Luke

U programskoj oblasti, marina u Tivtu nudi usluge malim brodovima i jahtama srednje veličine.

3.5.6. Telekomunikacije

Telekomunikacijska mreža u programskoj oblasti sastoji se od nekoliko sistema fiksne i mobilne telefonije.

Činjenica da ima 643.681 mobilnih telefona (podaci iz oktobra 2006. godine) u Crnoj Gori je impresivna (više od 1 mobilnog telefona po stanovniku) u poređenju sa Evropom. Usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Sva tri operatera pokrivaju državnu teritoriju i nude visokorazvijene usluge.

Proces privatizacije dva od tri sadašnja operatera (BH Telekom i HT Mostar) je još uvijek u pripremljivoj fazi. Telekom Srpske je većinski privatiziran 2006. godine. Kapaciteti fiksne mreže su dobro razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u čitavoj oblasti.

Internet se uveliko koristi u programskoj oblasti: na bosanskoj strani postoje tri provajdera a na crnogorskoj strani četiri. Postoji veliki broj korisnika interneta u Crnoj Gori (preko 743.000 u 2006. godini). U Bosni i Hercegovini, 57% domaćinstava posjeduje kompjuter a 42% redovno koristi internet.

3.5.7. Snabdijevanje vodom, otpadne vode, grijanje, postupanje s otpadom

Stanovništvo programske oblasti koje živi oko općinskih centara i većih mjesta koristi se vodovodom. Međutim, kapaciteti vodovoda i stepen higijene su glavni problem u ruralnim predjelima. Alternativni sistemi koji se koriste u mnogim ruralnim dijelovima kao što su lokalni izvori vode, bunari i cisterne, ne garantiraju potreban kvalitet vode.

Čitava situacija generalno zahtijeva veliki napor da se vodovodni sistem revitalizira i popravi, posebno zbog činjenice da trenutno vodosnabdijevanje ne zadovoljava potrebe stanovništva. Zbog starosti i šteta nastalih u ratu, te curenja vode zbog lošeg održavanja, između 35% i 70% kapaciteta se izgubi. Vodosnabdijevanje se često prekida u čitavoj programskoj oblasti, posebno u suhom ljetnom periodu. To ukazuje na potrebu uspostavljanja većih sistema vodosnabdijevanja na općinskom, međuopćinskom i regionalnom nivou.

Kanalizacijska mreža u programskoj oblasti postoji samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, u kanalizacionim mrežama ne može da se tretira otpadna voda te se prelijeva kao netretirana otpadna voda. Ima pojava da se u dijelovima oblasti otpadna voda direktno ispušta u potoke, cisterne i septičke jame. Samo dvije ili tri veće općine imaju postrojenja za efikasan tretman otpadnih voda.

Postupanje sa čvrstim otpadom je u istoj nezavidnoj situaciji u cijeloj programskoj oblasti. Sistem postupanja sa čvrstim otpadom se sastoji od prikupljanja, prijevoza i odlaganja otpada što obavljaju javna komunalna poduzeća na općinskom nivou. Deponije smeća se loše održavaju uz minimalne sanitarne i higijenske uvjete. Efikasno odvajanje čvrstog otpada također je minimalno.

3.5.8. Energetika, električna energija

Energetika i snabdijevanje električnom energijom dobro su razvijeni s obje strane granice. Geografska konfiguracija oblasti je pogodna za izgradnju hidrocentrala. Rijeke programske oblasti imaju 50% hidropotencijala u obje zemlje. U Bosni i Hercegovini ima pet hidrocentrala na rijeci Neretvi i još tri na rijeci Trebišnjici. Postoji samo jedna termoelektrana u Gacku koja podržava stabilnost elektrosistema u programskoj oblasti. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije u osam hidrocentrala iznosi 4.918 GWh a prosječna godišnja proizvodnja u termoelektrani Gacko iznosi 2.153 GWh. To je značajan udio u proizvodnji ove vrste energije u Bosni i Hercegovini.

Energetika je glavni ekonomski prioritet vlade Crne Gore. Tako se modernizuje hidrocentrala Perućica u blizini Nikšića što je investicija od 3,6 miliona eura. Centrala će imati kapacitet da bez prekida snabdijeva električnom energijom cijelu zemlju i istovremeno smanji zavisnost od stranih isporučilaca električne energije. Međutim, postoje velike razlike u redovnom snabdijevanju energijom/električnom energijom između većih i manjih gradova i ruralnih oblasti. Postoje dvije velike elektrane, Piva i Perućica, koje se dopunjavaju sa pet dodatnih malih centrala. Osim toga postoji termocentrala u Pljevljima.

Pored toga, mreža visokonaponskih dalekovoda u programskoj oblasti je važan dio Balkanske mreže i predstavlja solidnu osnovu za daljnju modernizaciju i razvoj.

Niskonaponska mreža (korisnička) u programskoj oblasti je na zadovoljavajućem nivou. Nakon što je uništena u ratu, izvršena je njena rekonstrukcija i modernizacija uz pomoć donacija međunarodne zajednice. Nema identificiranih naselja bez električne energije.

Natprosječni hidropotencijali i jaki termalni potencijali predstavljaju važnu prednost za programsku oblast. Značajne mogućnosti za korištenje solarne energije i energije vjetera također treba imati u vidu.

3.6. Privreda

Bosna i Hercegovina i Crna Gora su članice Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU za zemlje zapadnog Balkana, nudeći dobar okvir za ekonomski razvoj i regionalnu saradnju.

Indikatori privrednog razvoja programske oblasti su relativno niski u poređenju sa indikatorima za državni nivo. Prosječni nacionalni BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini je bio 2.100 eura 2006. godine, a u Crnoj Gori on iznosi 1.809,37 eura u programskoj oblasti (ukupni prosjek za Crnu Goru je bio 2.521 eura 2004. godine).

Privreda prekogranične regije je uglavnom agrarna ili industrijsko-agrarna. Glavni privredni sektori, ujedno i sa najvećim potencijalima u programskoj oblasti, su poljoprivreda, turizam, laka industrija i proizvodnja električne energije.

3.6.1. BDP

Najkvalificiranije općine u programskoj oblasti se suočavaju sa teškim posljedicama rata i ozbiljnim ekonomskim i finansijskim teškoćama. Dokazi sakupljeni iz različitih izvora ukazuju na široko prisutne društveno-ekonomske nejednačenosti.

U Bosni i Hercegovini je bilo veoma teško dobiti koherentne podatke o stvarnoj ekonomskoj situaciji i pratećim kvalitativnim strukturama, statusu i rezultatima.

Ukupni nivo ekonomskog razvoja u programskoj oblasti je veoma nizak u poređenju sa državnim prosjecima u dvije zemlje, što se vidi iz donje tabele. Oblast karakteriše nizak BDP, preovladava poljoprivredni sektor i nedostatak investicija u svim sektorima.

Niz faktora je zajedno utjecao na loše ekonomske rezultate u oblasti. U to spadaju visok stepen zavisnosti od zapošljavanja i prihoda stečenih na osnovu poljoprivrede, i nedostatak razvijenijeg poslovnog sektora. Oblast nije imala koristi od domaćih investicija u istom obimu u kojem su to imale neke druge regije u obje zemlje.

Tabela 3: BDP u poređenju sa EU i državnim nivoom

Oblast (prosjek)	Regionalni BDP per capita (EURO)	Regionalni BDP indeks zemlje=100	Regionalni BDP indeks EU (27)=100
Programska oblast u BiH	N/A	N/A	N/A
Državni nivo u BiH	2.100	100	57,48
Programska oblast u Crnoj Gori	1.809,37	71,77	8,41
Državni nivo u Crnoj Gori	2.521	100	11,72

Referenca: 2 Statistički zavod Crne Gore; EU27 = 21,503

Izvor: 1 Statistički godišnjak Republike Crne Gore za 2004. godinu i Statistički zavod Bosne i Hercegovine. 2 Proračun zasnovan na BDP strukturi po općinama za period 2002-2004. Podaci za 2001. i 2002. godinu korišteni su za izračunavanje BDP indeksa.

3.6.2. Poljoprivreda i razvoj sela

Iako su različiti prirodni uvjeti u programskoj oblasti povoljni za poljoprivredu, poljoprivredna djelatnost je ograničena zbog lošeg kvaliteta zemlje i planinskih zona karakterističnog reljefa. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta, 88% prekriven je pašnjacima i prirodnim livadama. Poljoprivredna proizvodnja u programskoj oblasti se oslanja na porodična domaćinstva s malom proizvodnjom zbog postojećih prirodnih uvjeta i pitanja posjeda.

Oblast ima optimalne uvjete za razvoj proizvodnje povrća. U sjevernom dijelu oblasti, najveći procent teritorije su pašnjaci, idealni za ljetnu ispašu stoke.

Obalna regija je posebno povoljna za voće (suptropsko voće i masline) i za proizvodnju žitarica, a brežuljkasti reljef za gajenje sitne stoke. Takav reljef je uz to veoma bogat medonosnim biljkama i ljekovitim travama (šipak, smokva).

Što se tiče uzgoja stoke, u programskoj oblasti se najviše uzgajaju ovce i koze. Uzgoj krupne stoke i pčelarstvo su također vrlo važne poljoprivredne djelatnosti u ovoj regiji.

3.6.3. Industrija

Industrijski sektor u programskoj oblasti se oslanja na proizvodnju električne energije, iskopavanje uglja, drvnu industriju i obradu drveta, tekstila i kože te značajne kapacitete građevinarstva.

Obje zemlje imaju dobru osnovu za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: mesna postrojenja, mlinove za žitarice sa silosima, mljekare, pekare, tvornice piva i sokova, tvornice za preradu voća, kapacitete za preradu i pravljenje vina, preradu ljekovitih biljaka i tvornice za proizvodnju poslastičarskih proizvoda.

Neke najveće crnogorske firme smještene su u programskoj oblasti, uključujući livnicu i poduzeće za proizvodnju i isporuku električne energije, te laku industriju u sjevernom dijelu oblasti.

3.6.4. Sektor MSP

Zahvaljujući poboljšanoj poslovnoj klimi, zabilježeno je povećanje broja registriranih malih i srednjih poduzeća u programskoj oblasti. MSP su obično fleksibilna i prilagođavaju se potrebama tržišta što pruža razne mogućnosti za zapošljavanje, održiv razvoj i pozitivan doprinos izvozu i trgovini.

Ima 34.236 malih i srednjih poduzeća u programskoj oblasti.

Tabela 5: Broj MSP i zaposlenosti u MSP u programskoj oblasti

Oblast (prosjeak)	Broj MSP	Broj zaposlenih u MSP
Programska oblast u BiH	28.576	97.838
Državni nivo u BiH	170.445	865.224
Programska oblast u Crnoj Gori	5.660	N/A
Državni nivo u Crnoj Gori	13.393	N/A
Ukupno programska oblast	34.236	-

Izvor: Popis 2003. godine u Crnoj Gori, Privredna komora RS i Federacije BiH

Većina tih MSP su, međutim, veoma mala i nemaju profesionalnu podršku i usluge koje im mogu pomoći da povećaju rezultate i ojačaju konkurentnost. Interni problemi u MSP sektoru se odnose i na strukturu firmi i na privredno okruženje.

Firme karakteriše nedostatak poduzetničkog iskustva (posebno u sektorima sa značajnim potencijalom za rast), neprofitabilnost sektora MSP (posljedica niske produktivnosti, kvaliteta proizvoda, inovacija i izvozne orijentacije), te regionalnih dispariteta u poduzetničkoj djelatnosti (koncentracija u većim regionalnim sektorima).

Ograničenja koja ne omogućavaju dovoljnu podršku poduzetništvu su sljedeća: administrativne barijere u raznim fazama životnog ciklusa jednog poduzeća, nedostatak institucija za poslovnu podršku (poslovnih centara, biznis inkubatora, tehnoloških parkova), nedosljednost u realizaciji obrazovanja/obuke, pomanjkanje koordinacije unutar politike vlade u stvaranju poslovnog prijateljskog okruženja i nedostatak finansijske podrške potrebama MSP sektora.

U budućnosti je predviđeno da MSP sektor igra važnu ulogu u ekonomskom razvoju regije. Nedavno obnovljena djelatnost bankarskog sektora koja se bazira na tržišnoj ekonomiji mogla bi dovesti do povećanog rasta u obje granične oblasti.

3.6.5. Usluge

Osim turizma, usluge se ne smatraju posebnim sektorom u privredi ni u Bosni i Hercegovini ni u Crnoj Gori i, statistički gledano, svrstane su u istu grupu sa ostalim sektorima privrede.

Različite usluge poput administrativnih, bankarskih, obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih uglavnom su dostupne u urbanim centrima, a u ruralnim predjelima razvoj ovih sektora zaostaje.

Administrativne usluge su vezane za pravno definirane administrativne jedinice, tj. općine, te su uz njih i locirane.

Organizaciona struktura zdravstvenih institucija u programskoj oblasti sastoji se od tri nivoa - primarnog, sekundarnog i tercijarnog. Na primarnom nivou postoji 56 zdravstvenih centara u programskoj oblasti; sekundarni nivo obuhvata 13 općih bolnica i 5 specijaliziranih, a tercijarni nivo zdravstvenih institucija obuhvata Klinički centar Crne Gore i Institut za javno zdravlje u Podgorici - što je van programske oblasti.

Obje zemlje su svjesne da razvoj uslužnog sektora može značajno doprinijeti pozitivnom ekonomskom razvoju, kroz otvaranje novih radnih mjesta i dodavanjem vrijednosti postojećim industrijama i djelatnostima.

3.6.6. Regionalni i lokalni razvoj

U programskoj oblasti u BiH postoje dvije regionalne razvojne agencije (RDA): REDAH pokriva region Hercegovine, a SERDA pokriva Sarajevski region. To su neprofitne organizacije koje se finansiraju iz javnog, privatnog i nevladinog sektora čiji je cilj doprinijeti ukupnom ekonomskom razvoju regija posebno u pogledu usluga za podršku obnovi privrede, stvaranju novih radnih mjesta i razvoju ljudskih resursa i infrastrukture. REDAH ima centralu u programskoj oblasti, a SERDA je locirana u Sarajevu i svoje aktivnosti obavlja i u programskoj oblasti.

S obzirom da je Crna Gora mala zemlja bez regija sa samo 22 općine, ne postoji Regionalna agencija za razvoj, niti je formirana mreža institucija za podršku MSP. Postoji samo jedna privredna komora u Podgorici, i sedam poslovnih centara. Također postoje četiri naučnoistraživačka instituta koji bi mogli da postanu osnova za razvijanje te podrške, što je u skladu sa procesom pristupanja EU Crne Gore koji je u toku. U nedavnoj strategiji za razvoj MSP posvećena je velika pažnja ovoj temi.

S obje strane granice postoji značajan broj nevladinih organizacija i inicijativa zajednica za podsticaj privrednom rastu regiona.

Te organizacije će imati svoju ulogu u prekograničnom programu jer obezbjeđuju neposrednu vezu sa potencijalnim korisnicima, kao i neposredni kontakt sa lokalnim stanovništvom u programskoj oblasti.

3.6.7. Turizam

Turizam je u Crnoj Gori u brzom ekspanziji. Godine 2005. Crnu Goru je posjetilo oko 820.000 turista, od čega 272.000 stranaca. To je povećanje od skoro 17% u odnosu na prethodnu godinu. Crna Gora se smatra jednom od najbrže rastućih turističkih destinacija u Evropi. Južni dio programske oblasti prostire se duž crnogorske morske obale i u gore navedenim brojkama zauzima veliki procent.

Tabela 6: Broj noćenja posjetilaca i turista po oblasti/općini

Oblast (prosjek)	Posjetioci	Turistička noćenja	Turistička noćenja po stanovniku
Programska oblast u BiH	328.745	1.351.944	0,61
Državni nivo u BiH	856.932	2.332.539	1,62
Programska oblast u Crnoj Gori	275.233	1.860.298	-
Državni nivo u Crnoj Gori	820.457	5.211.847	8,40
Ukupno programska oblast	603.978	3.212.242	-

Izvor: 1 Turistička organizacija BiH; Crna Gora – turistička sezona 2005. godine

S druge strane, turizam nije razvijen u centralnim i istočnim kontinentalnim dijelovima programske oblasti. Planinski predjeli oblasti imaju komparativnu prednost za skijanje; pješaćenje, biciklizam, posebno u dijelu koji pripada BiH, na planinama Jahorini, Bjelašnici i Igmanu. Kulturni turizam može se razvijati u nekim urbanim centrima s obzirom na bogato kulturno naslijeđe i veliku raznolikost kulturnih događaja koji se odvijaju tokom cijele godine. Potencijali za eko i agro turizam nisu još ispitani.

Osim toga, turistički resursi kao što su izvori mineralne vode, slana jezera ili blato nude mogućnost različitih oblika zdravstveno-banjskog turizma.

Glavne prepreke za razvoj turizma su loša infrastruktura prvenstveno na kontinentalnom dijelu, nizak stepen marketinga, pomanjkanje razmjene informacija u okviru turističkih djelatnosti te nizak nivo povezanosti između turističkih operatera i drugih sektora (posebno poljoprivrede).

3.7. Ljudski resursi

3.7.1. Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Obrazovni sistem na nivou osnovnih i srednjih škola i fakulteta dobro je razvijen u programskoj oblasti. U većini gradova, manje od 2% stanovnika su nepismeni. U svakom gradu programske oblasti postoje srednje škole.

Obrazovni sistemi u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori su slični, osnovno obrazovanje je obavezno a srednje i fakultetsko nisu obavezni. Obrazovanje se odvija većinom u državnim školama i fakultetima.

Postoje 244 osnovne i 137 srednjih škola u bosanskom dijelu i 284 osnovne i 23 srednje škole u crnogorskom dijelu programske oblasti. Iako je mreža osnovnih i srednjih škola zadovoljavajuća i ima dovoljan broj državnih škola, stanje obrazovnih institucija, nedostatak kvalificiranog nastavnog osoblja (npr. nastavnici informatike) i skup prijevoz za đake, posebno u ruralnim krajevima, utječu na kvalitet obrazovanja.

Tabela 7: Nivo obrazovanja u programskoj oblasti

Oblast(prosjek)	Osnovno i niže obrazovanje	Srednje	Fakultetsko, Mr i Dr
Programska oblast u BiH	89,75 %	88,92 %	5,56 %
Državni nivo u BiH	91,21 %	78,62 %	9,64 %
Programska oblast u Crnoj Gori	50,52	48,74	43,70
Državni nivo u Crnoj Gori	42 %	46,99%	11,01%
Ukupno za programsku oblast	68,74%	66,58%	22,74%

Izvor: Popis 2003. godine u Crnoj Gori

U programskoj oblasti postoje univerziteti u Sarajevu, Istočnom Sarajevu, te fakulteti u Nikšiću i Kotoru. Također, postoji pozitivan trend ka povećanju broja regionalnih institucija visokog obrazovanja, kao i većoj raznolikosti fakultetskih planova i programa.

Veze između obrazovnih institucija i poslovnog sektora su slabe te je zbog toga nizak nivo inovacija a naučnoistraživački sektor je nerazvijen.

3.7.2 Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Stope nezaposlenosti u programskoj oblasti su značajno niže od državnog prosjeka. Pokazatelji ukazuju na privredu koje zaostaju za državnim nivoom u obje zemlje, na zavisnost od zapošljavanja u javnom sektoru, i na nedostatak poduzetničkih inicijativa. Nezaposlenost je različita u raznim dijelovima programske oblasti te su najviše stope nezaposlenosti u ruralnim mikropodručjima gdje to izaziva ozbiljne društvene probleme.

Tabela 8: Zaposlenost i nezaposlenost u programskoj oblasti

Oblast(prosjek)	Ukupan broj zaposlenih	Stopa nezaposlenosti	Stopa zaposlenosti
Programska oblast u BiH	642.575	48,05 %	51,95 %
Državni nivo u BiH	1.236.744	31,94 %	68,06 %
Programska oblast u Crnoj Gori	79.930	N/A	N/A
Državni nivo u Crnoj Gori	171.325	15,05 %	84,95 %

Izvor: 1 Zavod za zapošljavanje RS i Federacije BiH, Monstat, Izvještaj o tržištu rada, oktobar 2005.

Najviša stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, starijima, mladima i ženama. U Bosni i Hercegovini, struktura zaposlenosti se uveliko promijenila zahvaljujući strukturnim reformama koje su dovele do propadanja državnih poduzeća.

Spora tranzicija sa centraliziranog na slobodno tržište može se objasniti i činjenicom da su dijelovi programske oblasti duž pograničnog dijela ujedno i najudaljenija područja u obje zemlje te su neprivlačni kako za domaća tako i za strana direktna ulaganja što za posljedicu ima manju mogućnost zapošljavanja.

Prema podacima agencija za zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 28% nerezidentne radne snage u Crnoj Gori zaposleno je iz Bosne i Hercegovine u toku prošle godine. Razlog je sezonska potreba na crnogorskom primorju te nepostojanje viznog režima.

3.8 Okoliš i priroda

Programska oblast koja obuhvata dijelove Bosne i Hercegovine i Crne Gore je prilično homogena u pogledu prirodnih, geografskih i ambijentalnih osobina. Karakteriše je očuvan

okoliš sa niskim stepenom zagađenosti. S druge strane, u oblasti postoje neke "crne tačke zagađenja" koje uzrokuju ozbiljne probleme.

Postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih prirodnih područja u oblasti. Prirodni resursi su većinom očuvani, ali postoje i neka područja koja su zagađena. Najveći zagađivači u oblasti su rudnik uglja u Pljevljima i livnica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću izazivaju probleme sa podzemnim vodama i otpadom.

Sa obje strane granice se ulažu napori da se kroz očuvanje postojećeg prirodnog i kulturnog naslijeđa osigura ujednačen društveno-ekonomski razvoj i ispunjavanje zahtjeva EU u pogledu okoliša.

U pograničnoj oblasti postoji s obje strane nedovoljno integriran i koordiniran nastup u pogledu zaštite okoliša i promoviranja održivog razvoja. Potrebno je usmjeriti napore ka razvijanju i usavršavanju posebnih zaštićenih područja, posebnih područja za očuvanje prirode, sistema informiranja posjetilaca, programa razmjene, razvijanja informativnih sistema i provođenja partnerstva između državnog i privatnog sektora u zaštiti prirode. U toku je formiranje državne agencije za zaštitu okoliša u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini.

U programskoj oblasti postoje još uvijek sumnjiva minirana područja zaostala nakon rata. Ukupna površina sumnjivih minskih polja iznosi 1.844 km² sa oko 305.000 mina.

3.9. Kultura

Programska oblast posjeduje mnoštvo kulturnih bogatstava koja oslikavaju raznovrsno historijsko, kulturno i religijsko porijeklo regiona.

Zaštita kulturnog naslijeđa ima čvrsto uporište u zakonodavstvu obje zemlje koje se manifestira putem specijalizirane organizacije, Instituta za zaštitu kulturnih spomenika. Što se tiče zaštite kulturnog naslijeđa, općine imaju obavezu na osnovu Zakona o zaštiti kulturnih spomenika iz 1991. godine da paze, održavaju i koriste te štite spomenike od šteta koje im mogu nanijeti priroda i ljudske aktivnosti, da osiguraju da budu pristupačni javnosti, i da snose troškove njihovog redovnog održavanja.

Prekinute veze sa susjedima, nedostatak saradnje sa nadležnim institucijama u inozemstvu i nedostatak finansijskih sredstava u posljednje vrijeme su paralizirali mogućnosti razmjene iskustava, prilike za širenje znanja i adekvatnu specijalizaciju, što je sve od krajnje važnosti za aktivnosti vezane za zaštitu kulturnog naslijeđa.

Kulturna saradnja bila je i sada je vrlo važna veza za zajednice sa obje strane granice. U programskoj oblasti su tradicija, običaji, jezik i kulturno naslijeđe veoma slični. Postoji veliki broj kulturnih i manjinskih udruženja i klubova u kojima se njeguje očuvanje lokalne tradicije.

Osim saradnje malih kulturnih udruženja, u programskoj oblasti postoje neiskorišteni potencijali za manifestacije vezane za kulturno naslijeđe i njihovo uključivanje u turističku ponudu.

3.10. Kratak pregled nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj

Na osnovu prethodne analize može se zaključiti da postoje dvije glavne karakteristike programske oblasti u obje zemlje: dominantno ruralna privreda i kultura bez granica.

Ove dvije karakteristike su ujedno i faktori koji mogu podržati održivi razvoj oblasti ali i faktori koji ga mogu ometati.

Ruralna privreda se oslanja na konfiguraciju terena koja je većinom planinska a geografska lokacija oblasti je udaljena od glavnih privrednih centara i trgovačkih i privrednih osa. Ovo je u prošlosti malo korišteno kao faktor razvoja. Zavisnost od malih plaća u poljoprivredi i nekvalificirane radne snage dovela je do niskog životnog standarda koji dovodi do migracije kvalificirane radne snage u druge razvijenije krajeve i zemlje. Proizvodnja se uglavnom svodi na osnovnu preradu hrane i druge djelatnosti vezane za poljoprivredu sa rijetkim i fragmentiranim industrijskim aktivnostima.

Veliki potencijali za turizam bi mogli da budu kamen temeljac za ukupnu privredu tako što bi privukli investicije od kojih i privredni sektor može imati koristi (građevinarstvo, poljoprivreda, usluge).

Uspostavljanje zajedničkih strategija razvoja moglo bi unaprijediti ekonomski razvoj oblasti.

Dobro očuvan okoliš i netaknuto kulturno naslijeđe, prisustvo parkova prirode i turističkih znamenitosti zajedno sa niskim nivoom zagađenosti mogli bi da budu osnova za održivi razvoj oblasti. Održivom razvoju može doprinijeti i jedinstveno kulturno naslijeđe u programskoj oblasti na osnovu kojeg bi se mogle uspostaviti i ekonomske i kulturne veze.

3.11. SWOT analiza programske oblasti

	PREDNOSTI	NEDOSTACI	MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE	<ul style="list-style-type: none"> Planinsko područje sa obiljem šuma i vodenih resursa (jezera, čiste rijeke, izvori mineralne i termalne vode); Vrlo pristupačno obalno područje sa odličnim plažama; Umjerena kontinentalna klima sa različitim utjecajima i plodnom zemljom. 	<ul style="list-style-type: none"> Periferna geografska lokacija za transport u okviru Balkanske regije; Udaljenost granične oblasti od ostale teritorije zemlje i većih privrednih centara; Konfiguracija zemljišta ometa transportnu infrastrukturu; Neka područja su nepristupačna zbog minskih polja. 	<ul style="list-style-type: none"> Usvajanje pravne stečevine EU bit će korisno i očuvat će prirodni okoliš te zaštititi geografske osobine. 	<ul style="list-style-type: none"> Programska oblast zadržava svoju perifernu poziciju.
STANOVNIŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> Historijske veze pružaju čvrstu osnovu za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu saradnju; Kulturne sličnosti i nepostojanje jezičkih barijera; Dobri susjedski odnosi. 	<ul style="list-style-type: none"> Negativan rast stanovništva uvjetuje nepovoljna demografska kretanja; Unutrašnje ekonomske migracije mladih ljudi i kvalificirane i produktivne radne snage ka urbanim centrima i emigracija u inozemstvo smanjuju radnu snagu u programskoj oblasti; Nizak standard života i ostarjelo ruralno stanovništvo. 	<ul style="list-style-type: none"> Kulturno/historijski turizam i obrazovanje mogu doprinijeti promoviranju regije kao multi-etničke evropske lokacije; Poboljšana tendencija i potencijali za veliku prekograničnu saradnju. 	<ul style="list-style-type: none"> Obnovljena nestabilnost u regiji; Povećanje trenda smanjenja broja stanovnika; Starenje stanovništva; Potpuni odlazak stanovništva iz nekih ruralnih naselja.
INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> Postojanje osnovne saobraćajne infrastrukture (ceste 1. reda); Postojanje tri međunarodna aerodroma kao glavnih kapija ka Evropi; Dobro razvijena energetika i snabdijevanje električnom energijom; Dobro razvijena telekomunikacijska mreža; Dovoljan broj graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> Loš kvalitet saobraćajne infrastrukture uopće i loše planiranje i održavanje cestovne mreže; Sekundarne i tercijarne ceste nedovoljno razvijene i održavane; Neadekvatna komunalna infrastruktura i upravljanje javnim komunalnim poduzećima, posebno u manjim mjestima (voda, kanalizacija, čvrsti otpad); Nedostatak deponija za čvrsti otpad i postrojenja za reciklažu; Nedovoljan kvalitet i kapacitet postojećih graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> Rekonstrukcija, proširenje i integracija cestovne infrastrukture; Poboljšanje usluga odlaganja otpadnih voda i smeća povećat će ekonomski potencijal oblasti; Postojanje mogućnosti transporta vodenim putevima i lokalni vodeni putevi za domaći transport; Istraživanje mogućnosti za korištenje alternativnih energetske izvora; Povećan broj internet veza; Efikasniji granični prijelazi radi boljeg protoka povećanog 	<ul style="list-style-type: none"> Pravne i političke prepreke i dalje ometaju provođenje regionalnih planova; Kašnjenje u provođenju velikih saobraćajnih projekata; Povećani troškovi transporta zbog nerazvijene saobraćajne infrastrukture; Povezivanje regije zbog loše transportne infrastrukture; Loša postrojenja za vodu, kanalizaciju i uklanjanje otpada mogu ugroziti javno zdravlje, i doprinijeti sporom ekonomskom razvoju ruralnih područja.

	PREDNOSTI	NEĐOSTACI	MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
PRIVREDA	<ul style="list-style-type: none"> • CEFTA potpisan; • Ekonomska komplementarnost i sličnost tržišta granične oblasti; • Rastući MSP sektor po broju i prometu; • Postojeća industrijska baza (npr. tekstil, hemijska, energetika i snabdijevanje strujom, metalna i prehrambena industrija) reorganizira se u buduću konkurentnu; • Dobro razvijeni zanati; • Pogodna eko klima za vinogradarstvo, voće, povrće, duhan, ljekobilje i rasitnje; • Tradicija u obradi nekih poljoprivrednih proizvoda poznatih na stranom tržištu; • Povoljni prirodni i kulturni uvjeti za turizam; • Postojanje struktura za podršku poslovnim djelatnostima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo i nedostatak političkog okvira za lokalni ekonomski razvoj; • Ograničen protok tržišnih informacija; • Nizak nivo saradnje između MSP; • Nizak tehnološki nivo poljoprivrede i industrije; • Nizak nivo dodate vrijednosti u prerađivačkoj industriji; • Nedovoljne državne/lokalne kao i direktne strane investicije, što koči modernizaciju i reorganizaciju zastarjelih i nekonkurentnih poljoprivrednih i industrijskih resursa u prekogrančnoj oblasti; • Nedovoljno razvijena poslovna infrastruktura; • Neujednačen razvoj institucionalnih struktura i kapaciteta upravljanja turizmom; • Nedovoljno obrađena zemlja i sredstva za poljoprivredu; • Privreda u ruralnim područjima programske oblasti je često segmentirana, jednosektorska i marginalna; • Nedostatak instituta za istraživanje i 	<ul style="list-style-type: none"> • Istraživanje prednosti CEFTA-e radi povećanja izvoznih potencijala; • Razvijanje i istraživanje mrežnih veza između lokalnog ekonomskog sektora s ciljem korištenja lanaca snabdijevanja i klastera za poboljšanje konkurentnosti i budućeg ekonomskog rasta; • Unapređenje poduzetništva i kvaliteta proizvoda kroz prekogrančne inicijative; • Tržišni potencijali za stvaranje ekonomske saradnje u pogledu prerade bioloških proizvoda; • Povećanje prekogrančne saradnje između struktura za podršku biznisu, industriji i uslužnom sektoru; • Brendiranje regionalnih proizvoda; • Dobro razvijen i rastući bankarski sektor koji može podržati lokalni razvoj; • Dostupni industrijski objekti i 	<p>saobraćaja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećana izloženost globalnom tržištu i konkurenciji unutar regije; • Programska oblast se kontinuirano smatra periferom sa slabo produktivnom ekonomijom; • Siva ekonomija i uočena opasnost od korupcije; • Nedostatak finansijskih kapaciteta i interesa za saradnju između lokalnih poslovnih subjekata; • Dalja fragmentacija ruralne ekonomije i zatvaranje industrija (duhan, rudnici); • Spor proces restrukturiranja državnih industrijskih kapaciteta.

		<p>konsultantskih usluga.</p>	<p>postrojenja; <ul style="list-style-type: none"> Razviti potencijalne izvore obnovljive energije. </p>	
OKOLIS I PRIRODA	<ul style="list-style-type: none"> Raznolika i dobro očuvana priroda sa parkovima prirode i zaštićenim područjima; Bogati i različiti prirodni resursi (mineralne vode, rijeke, jezera, kanjoni, obradiva zemlja, šume); Bogata biološka raznolikost, uključujući ljekovito bilje i trave; Povoljni uvjeti za raznolik turizam i poljoprivredu. 	<ul style="list-style-type: none"> Prirodni potencijali i resursi su nedovoljno iskorišteni; Odlazak stanovništva iz sela je štetan za obradivo zemljište; Nedostatak zajedničkih prekograničnih kapaciteta za nadzor okoliša i sprečavanje prirodnih katastrofa. 	<ul style="list-style-type: none"> Zajedničko održivo korištenje usluga i tehnologija koje povoljno utječu na okoliš radi očuvanja nezagađenih prirodnih resursa; Širenje alternativnih oblika turizma i uzgajanja organske hrane; Međunarodno priznavanje parkova prirode i zaštićenih područja; Istraživanje korištenja izvora obnovljive energije. 	<ul style="list-style-type: none"> Investiranje u infrastrukturu koja je potencijalno opasna za okoliš; Neodrživi privredni razvoj može izazvati probleme sa kvalitetom zraka, vode i zemljišta; Povećanje nekontroliranog zagađenja i sječa šuma; Daljnja fragmentacija i napuštanje obrade obradivog zemljišta.
TRŽIŠTE RADA I OBRAZOVANJA	<ul style="list-style-type: none"> Dobro razvijen sistem osnovnog i srednjeg obrazovanja; Povećan nivo zapošljavanja u privatnom sektoru; Postojanje univerziteta i centara za visoko obrazovanje; Postojanje istraživačkih instituta. 	<ul style="list-style-type: none"> "Osipanje mozgova" i migracija; Rastući trend relativno visoke nezaposlenosti u ruralnim područjima; Niska primanja i standard života većine stanovništva; Mala mobilnost radne snage; Akademsko i poslovno okruženje nedovoljno povezani; Nedostatak modernih usluga za stručno usavršavanje i obrazovanje. 	<p>MOGUĆNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> Povećana pažnja ka programima obrazovanja i obuke prilagođenim tržištu rada, stvaranje jake veze između obrazovanja i privrede; Povećan broj zaposlenih u privatnom sektoru; Povećana mobilnost i prilagođavanje radne snage novoj ekonomskoj potražnji. 	<p>PRUŽEĆE</p> <ul style="list-style-type: none"> Državni i regionalni ljudski resursi i politika rada ne odgovaraju promijenjenim uvjetima ekonomije i tržišta rada; Spora tranzicija sistema srednjeg obrazovanja povećat će jaz između ponude i potražnje na tržištu rada; Nedostatak promjena u začaranom krugu siromaštva, pomanjkanja obrazovanja i slabih prilika za zapošljavanje marginalizira pograničnu oblast i sprečava privredni razvoj;

KULTURA I TURIZAM	<ul style="list-style-type: none"> • Bogato kulturno naslijeđe (historija, arhitektura, tradicija i folklor); • Djelimično razvijena turistička infrastruktura; • Kulturne sličnosti i koherentnost. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odsustvo koherentne politike i programa razvoja; • Niska integracija kulturnog naslijeđa u razvoj turističke ponude; • Ograničeno prekogranično iskustvo; • Neefikasna upotreba kulturnih i rekreativnih kapaciteta; • Nedostatak koordinacije i informativnih centara van velikih gradskih centara; • Sezonski turizam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovoriti na povećanu potražnju za banjskim i ekološkim turizmom; • Razvoj specijaliziranih turističkih programa usmjerenih ka novim "aktivnim" tipovima odmora; • Uvezane turističke ponude sa povezanim proizvodima i marketingom; • Istraživanje turističkih potencijala kulturnih kapaciteta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izolacija ukupnog obrazovnog sistema i zatvaranje škola.
INSTITUCIONALNI SISTEM	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o saradnji; • Iskustvo u provođenju zajedničkih programa; • Tekući proces decentralizacije; • Pravna regulativa vezano za lokalno samoupravljanje koja je povoljna za prekograničnu saradnju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Različiti nivoi reforme uprave; • Ograničeni upravni i apsorpcijski kapaciteti na lokalnom nivou; • Ograničeno partnerstvo u programiranju i provođenju regionalne politike razvoja; • Nedovoljan iznos državnih fondova i finansijska autonomija na lokalnom nivou; • Zastarjeli kapaciteti i oprema u sektoru javnih usluga i nedostatak dovoljnih finansijskih sredstava. 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonizacija uprave na obje strane kroz provođenje stečevine (acquis); • Razvoj mehanizama za pružanje prekogranične institucionalne pomoći i znanja; • Moguće partnerstvo civilnog društva i javne uprave u procesima odlučivanja i uslugama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijali globalnog turističkog tržišta; • Globalne klimatske promjene mogu utjecati na turizam; • Nedostatak dovoljnih resursa za kontinuirano održavanje prirodnog, kulturnog i historijskog naslijeđa; • Povećana društvena uključenost u regiji.
	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o saradnji; • Iskustvo u provođenju zajedničkih programa; • Tekući proces decentralizacije; • Pravna regulativa vezano za lokalno samoupravljanje koja je povoljna za prekograničnu saradnju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Različiti nivoi reforme uprave; • Ograničeni upravni i apsorpcijski kapaciteti na lokalnom nivou; • Ograničeno partnerstvo u programiranju i provođenju regionalne politike razvoja; • Nedovoljan iznos državnih fondova i finansijska autonomija na lokalnom nivou; • Zastarjeli kapaciteti i oprema u sektoru javnih usluga i nedostatak dovoljnih finansijskih sredstava. 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonizacija uprave na obje strane kroz provođenje stečevine (acquis); • Razvoj mehanizama za pružanje prekogranične institucionalne pomoći i znanja; • Moguće partnerstvo civilnog društva i javne uprave u procesima odlučivanja i uslugama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak održivog političkog angažmana na centralnom i lokalnom nivou; • Različita brzina u procesu pristupanja EU i usvajanju stečevine može dovesti do problema kompatibilnosti; • Veliko mijenjanje zaposlenih u upravi uslijed političkih promjena.

ODJELJAK II   PROGRAMSKA STRATEGIJA

1.   Iskustvo sa prekograničnim aktivnostima

Ovaj prekogranični program IPA-e najnovija je inicijativa za proširenje strategije EU i za promociju saradnje između zemalja u pograničnim područjima centralne i jugoistočne Evrope i susjednih regiona Zajednice te drugih zemalja podnosilaca zahtjeva za pristupanje EU iz centralne i jugoistočne Evrope.

Od 2007. godine, Instrument za pretpristupnu pomoć, kao jedinstveni instrument u pretpristupnoj fazi, zamjenjuje ranije instrumente: Phare, ISPA, SAPARD, Instrumente za pretpristupnu pomoć Turske i CARDS. Kao Komponente II IPA-e, svrha prekogranične saradnje jeste priprema država kandidata i potencijalnih država kandidata za buduće upravljanje strukturalnim fondovima EU. Prema tome, ova će se komponenta provoditi kroz Višegodišnji prekogranični program.

S obzirom da je bila dio Državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora ima ograničeno iskustvo u prekograničnoj saradnji, tj. iskustva sa četiri programa, sa Bugarskom, Rumunijom, Mađarskom i Italijom, kao i sa transnacionalnim programom CADSES. Bosna i Hercegovina ima ograničeno iskustvo i do sada je uzela učešća u programu sa Italijom i u CADSES-u.

Ovaj programski dokument u skladu je sa gore spomenutim programima EU i državnim strategijama, kako je i spomenuto u Odjeljku 4.

2.1 Stečeno iskustvo

Dosadašnja iskustva sa prekograničnom saradnjom u regiji ukazuju na to da je solidna faza priprema najvažnija prije nego što se pokrenu određene aktivnosti. Da bi prekogranična saradnja bila efikasna, bitno je da postoje dobro razumijevanje pravila i procedura, adekvatni kapaciteti i funkcionalna upravljačka tijela. Rezultati tematske evaluacije Programa prekogranične saradnje Phare 1999-2003 bit će uzeti u obzir. Iskustvo je pokazalo da preduvjeti za efikasno provođenje uključuju i sljedeće, osim bliske saradnje između zemalja učesnica na političkom i operativnom nivou:

- prekograničnu saradnju između resornih ministarstava i efikasne radne odnose između nadležnih organizacija;
- funkcionalne regionalne i lokalne organe nadležne za razvoj, sa odgovarajućim osobljem u stabilnom okruženju;
- bliske radne odnose između regionalnih institucija i nadležnih delegacija Komisije;
- funkcionalnu prekograničnu saradnju između odgovarajućih organizacija nadležnih za privatni sektor, kao što su privredne komore, udruženja poduzeća i NVO.

U periodu do 2004. godine interesne strane u BiH učestvovala su u 17 projekata u okviru programa INTERREG III A dajući uglavnom doprinos „u naturi”. Većina njih je uglavnom samo formalno bila uključena u projekte prekogranične saradnje sa vodećim partnerima Talijanima, ali iskustvo koje su stekli u tom periodu, te veze koje su uspostavili sa partnerima iz Italije predstavljale su dobar osnov za saradnju koja će uslijediti.

Prvo pravo iskustvo u oblasti projekata prekogranične i transnacionalne saradnje stečeno je putem posljednjeg Javnog poziva za podnošenje prijedloga projekata za dva Programa za novo susjedstvo (NNP), u kojima je BiH učestvovala u periodu između 2004. i 2006. godine, a to su bili INTERREG III A Jadran NNP i transnacionalni program INTERREG III B CADSES.

Posljednji Javni poziv za podnošenje prijedloga projekata programa CADSES rezultirao je sa dva projekta koja su uključivala partnere iz BiH sa finansijskim zahtjevom iz regionalnih fondova CARDS 2004-2006, dok je od 93 projekta odobrena u sklopu Jadranskog NNP-a, njih 28 uključivalo partnere iz BiH sa takvim zahtjevom. Broj podnesenih projekata dokazuje da je postojalo značajno interesovanje partnera iz BiH za ovakvu vrstu programa. Međutim, nivo razumijevanja zahtjeva vezanih za uvjete iz NNP-a, kvalitet i obim projekata koji su sugerirali nivo aktivnosti koje treba realizirati u BiH i dalje je bio nizak.

U pogledu prekogranične saradnje na unutrašnjim granicama, s obzirom da su ti programi u svojim početnim fazama, suviše je rano za navođenje stečenih iskustava, ali vrijedi napomenuti da interes, pa čak i određene inicijative za početak saradnje preko granica, zaista postoji na lokalnom nivou. S druge strane, raspodjela relativno velikih grantova, koji su u okviru programa za prekograničnu saradnju IPA-e na raspolaganju, predstavljat će pravi izazov za mnoge interesne strane čiji su finansijski kapaciteti i dalje mali.

Crna Gora je do 2006. godine bila dio Državne zajednice sa Srbijom te su sva iskustva stečena u pogledu prekogranične i transnacionalne saradnje vezana za programe u kojima su sadašnje dvije zemlje učestvovala kao jedna zemlja. Prvo iskustvo je Crna Gora imala učestvujući u transnacionalnom programu INTERREG III A Jadran i INTERREG III B CADSES. Posljednji poziv za dostavljanje prijedloga za Jadran NNP donio je 93 odobrena projekta a partneri iz Crne Gore su učestvovali u 12 tih projekata. Crnogorski partneri su također učestvovali u programu CADSES u dva projekta koji su finansirani iz Regionalnih sredstava CARDS 2004-2006.godine.

Kroz učestvovanje u tim prvim prekograničnim i transnacionalnim projektima crnogorski partneri su dobili priliku da se više upoznaju sa tom vrstom programa i počeli su da stječu znanja i vještine od svojih partnera. Međutim, još uvijek postoje mali kapaciteti krajnjih korisnika za pripremu projekta (posebno u sjevernom dijelu gdje skoro nije bilo nikakvih aktivnosti). Imajući ovo na umu, važno je naglasiti da će biti potrebna specifična obuka potencijalnih podnosilaca zahtjeva za ovaj program. Osim toga, važno je također napomenuti da su nekoliko općina i organizacija civilnog društva koje se nalaze u južnom i centralnom dijelu, bile partneri u provođenju projekata u okviru novog programa. Mada je stečena svijest o ovom pitanju, potrebno je nastaviti sa stvaranjem adekvatnih struktura, intenzivne komunikacije i pružanja informacija kako bi se omogućilo uspostavljanje operativnog i održivog partnerstva. Stoga je vrlo važno pitanje organiziranja obuke za pisanje i provođenje projekata u okviru ovog programa.

2. Strategija za saradnju

Analiza situacije u programskoj oblasti provedena je putem prikupljanja podataka od nadležnih institucija u obje zemlje i uz konsultiranje sa glavnim državnim, regionalnim i lokalnim zainteresiranim stranama. Analiza se bazirala na sljedećem:

- Osnovnim podacima koje su dali Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine, Državni zavod za statistiku Crne Gore, ministarstva turizma i državne agencije za zapošljavanje, Odjeljenje granične službe i općinske vlasti;
- Podacima i analizi obuhvaćenim postojećim državnim i regionalnim planskim dokumentima;
- Intervjuima sa lokalnim stranama obavljenim u obje zemlje tokom februara i marta 2007. godine. Na osnovu jednog ad hoc upitnika obavljena su 72 intervju u obje zemlje (općinski organi, poduzetnici, NVO, privredne komore, lokalne institucije koje se bave visokim obrazovanjem);

- sugestijama i primjedbama koje su dali članovi Tima za nacrt na radionici održanoj u Podgorici u martu 2007. godine i članovi operativnih struktura obje zemlje tokom sastanka održanog u Sarajevu 13. aprila 2007. godine.

Na početku je provedena zasebna unilateralna SWOT analiza u obje zemlje paralelno. Ove dvije analize su kasnije sjedinjene u jednu objedinjenu SWOT analizu s kojom su se složile operativne strukture. Analiza daje kratak pregled *prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji*.

ELEMENTI SWOT ANALIZE	
PREDNOSTI/MOGUĆNOSTI	NEDOSTACI/PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jezičke i kulturne sličnosti; ▪ Raznolik i dobro očuvan okoliš; ▪ Ekonomska komplementarnost graničnih područja; ▪ Povoljni uvjeti za poljoprivredu; ▪ Rastući broj MSP u trgovini, industriji i uslužnom sektoru; ▪ Značajni potencijali za nove oblike biznisa posebno u turizmu i ruralnom razvoju; ▪ Dobri državni obrazovni sistemi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Periferna lokacija za transport i logistiku; ▪ Neadekvatna infrastruktura, posebno cestovna mreža i postupanje sa kanalizacijom i otpadnim vodama; ▪ Neistraženi potencijali prirodnih resursa; ▪ Trend odlaska i migracije stanovništva; ▪ Nedovoljno razvijena poslovna infrastruktura; ▪ Nedostatak kapitala, ograničena konkurentnost industrije i MSP sektora; ▪ Uporna nezaposlenost; ▪ Nepostojanje koordinacije, usluga informiranja i podrške; ▪ Ograničeni kapaciteti lokalne uprave i njena propusna moć.

Prema objedinjenoj analizi, napravljeni su *Strategija, prioriteti i mjere* ovog IPA prekograničnog programa između Bosne i Hercegovine i Crne Gore na osnovu objedinjene vizije razvojnih perspektiva, s akcentom na problemima koje treba riješiti i prilikama koje treba istražiti.

2.1 Sažeti zaključci iz opisa oblasti

Analiza opisuje situaciju u programskoj oblasti, mada se dijelovi opisa mogu primijeniti i na obje zemlje u cjelini. Većina programske oblasti je nenastanjena zbog geografskog položaja i trpi nizak životni standard zbog nisko plaćenih poljoprivrednih djelatnosti i djelatnosti u kojima radi nekvalificirana radna snaga. Njena industrijska baza je veoma fragmentirana, i osim velike livnice željeza i nekoliko tekstilnih fabrika, najčešće se svodi na preradu hrane, vina i druge djelatnosti vezane za poljoprivredu. Visoka nezaposlenost dovela je do pokretanja velikog dijela preostale kvalificirane radne snage u gradove i u inozemstvo. Za sobom ostavljaju stare i uglavnom nekvalificirane radnike koji se teško mogu zaposliti bez posebne obuke.

Oblast ima i strukturalne probleme vezano za transportnu infrastrukturu. Nepostojanje modernih cesta i željeznice koji vežu graničnu oblast sa glavnim koridorima doprinosi marginalizaciji područja kao ekonomskog resursa. Postojeći resursi u oblasti se nedovoljno koriste zbog svoje izoliranosti i sporog reagiranja na izazove modernizacije i reorganizacije.

S druge strane, programska oblast je karakteristična po svom homogenom kulturnom miljeu i odsustvu značajnijih jezičkih barijera. To pruža mogućnosti za kontinuiranu saradnju kojom se povećava ekonomska aktivnost, postižu bolji životni standard i zapošljavanje.

Osim toga, prirodni resursi u programskoj oblasti, zasad nedovoljno ispitani, mogu da postanu osnova za ekonomski razvoj. Blizina moru južnog dijela je posebno privlačna za posjetioce, a izoliraniji sjeverni dio nudi mogućnosti za više specijalizirane oblike turizma.

Glavni prioritet jeste ubrzanje privrednog razvoja programske oblasti stvaranjem mogućnosti za zapošljavanje u relativno kratkom periodu (3-5 godina). Važno je iskoristiti potencijale prekogranične saradnje u cilju izgradnje institucionalnih veza i umrežavanja koji bi mobilizirali dostupne regionalne i državne resurse.

2.2. Opći strateški cilj Prekograničnog programa

Dakle, opći strateški cilj Programa prekogranične saradnje je sljedeći:

Opći cilj: Podržati objedinjeni održivi razvoj prekogranične oblasti, njene ekonomske, kulturne, prirodne i ljudske resurse i potencijale jačanjem kapaciteta ljudskih resursa i spojenom institucionalnom mrežom među lokalnim zajednicama i lokalnim privatnim i državnim akterima.

2.3. Konkretni ciljevi

Strateški okvir za podršku ovom općem cilju sastoji se od tri konkretna cilja:

Konkretni cilj 1: Podržati uspostavljanje zajedničkih akcija i strategija s ciljem zaštite i valoriziranja resursa okoliša u oblasti.

Konkretni cilj 2: Promovirati održivi razvoj pogranične oblasti tako da se stimulira ekonomija i smanji relativna izoliranost.

Konkretni cilj 3: Ponovo uspostaviti prekograničnu saradnju putem jačanja prethodnih prekograničnih ekonomskih i kulturnih kontakata.

Tri konkretna cilja programa su direktno povezani sa tri relevantne oblasti intervencije koje su odabrane zajednički kao konačni ciljevi ovog Programa prekogranične saradnje.

Prva oblast je *okoliš*. Selektivno korištenje prirodnih resursa i promoviranje održivih aktivnosti podržat će korištenje okoliša kao vrijedne i efikasne alatke za dalji razvoj.

Druga oblast intervencije je *ekonomija*. Intervencije u ovoj oblasti imaju za cilj stvaranje povoljnije poslovne klime, posebno za turizam i poljoprivredu putem unapređenja zajedničkih usluga, transfera znanja i stimuliranja pokretanja novih poslovnih poduhvata.

Treća oblast je *društvena kohezija*. Program ima za cilj povezivanje ljudi, upravnih organa i drugih lokalnih učesnika radi ubrzanja lokalnog ekonomskog i kulturnog razvoja i uklanjanja formalnih i neformalnih prepreka za prekograničnu saradnju, pomoću zajedničke identifikacije i kreiranja zajedničkih strategija za promociju oblasti.

Program će također uvažavati i sljedeće osnovne principe:

- *Jednake mogućnosti za sve* - povećanje broja mogućnosti za razvoj u korist kategorija ljudi koji imaju ograničen pristup tim mogućnostima: žene, mladi ljudi, ugroženi, manjinske grupe;

- *Održivost okoliša i ekonomije* - promocija intervencija zasnovana na principima zaštite okoliša, očuvanju i održivosti, putem njegovanja međusobnih odnosa između ekologije i ekonomije;
- *Samoodrživost*: promocija operacija sa održivim rezultatima. Posebna pažnja će biti posvećena uspostavljanju jake mreže među lokalnim partnerima i zainteresiranim stranama kako bi se unaprijedile dugoročne koristi.

3. Prioritet i mjere

Prioriteti i mjere definirani u ovom programu prekogranične saradnje su organizirani tako da se poštuje i omogućuje provođenje konkretnih ciljeva. Posebno je identificiran jedan prioritet za intervencije u okviru programa prekogranične saradnje. Prioritet II je usmjeren ka tehničkoj pomoći, kojom se osigurava efikasno upravljanje i provođenje programa.

Aktivnosti u okviru programa koncipirane su na bazi SWOT analize (prednosti, nedostaci, mogućnosti, prijetnje) i uzimajući u obzir ograničena finansijska sredstva. Sufinansiranje garantira da će se ispoštovati EU princip dodatnog učestvovanja.

3.1 Prioritet I

Podrška stvaranju zajedničkog ekonomsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i privrede programske oblasti

Uzimajući u obzir skalu intervencija i tri konkretna cilja, *Prioritet I* će se provesti putem tri različite mjere. Svaka od njih je posebno usmjerena na određenu oblast gore identificirane intervencije.

3.1.1 Mjera I.1

Inicijative za ekonomski razvoj prekogranične oblasti sa naglaskom na turizmu i ruralnom razvoju

Obrazloženje:

Povećanje ekonomskog razvoja programske oblasti zahtijeva, na što ukazuje SWOT, uspostavljanje koordiniranih aktivnosti koje imaju za cilj saradnju ljudskih resursa u svim sektorima i stvaranje bazičnih mehanizama i kapaciteta kojima se promoviraju investicije i ekonomski razvoj.

Većina intervencija na unapređenju ekonomske saradnje bit će vezana za turizam, poljoprivredni sektor i okoliš s ciljem eksploatacije lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, sve intervencije će utjecati i na potencijale zapošljavanja u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo se mora održati uz povećan kapacitet privatnih i javnih subjekata uključenih u analizu lokalne situacije tokom izrade novih strategija, te proces odlučivanja.

I konačno, ekonomski razvoj mora se održavati uz pomoć malih investicija kojima se unapređuje postojeća infrastruktura što će imati konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i transport u programskoj oblasti.

Slijedi provizorna lista intervencija koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Stvaranje poslovne mreže i mehanizama prijenosa znanja najviše u turizmu i poljoprivrednom sektoru;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga sa jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvijanje strategija poslovnog informiranja, usluga i pratećih aktivnosti (kao što su baze podataka, internet stranice) namijenjene za poduzetnike koji su aktivni u programskoj oblasti;
- Razvijanje konsultantskih usluga za pokretanje biznisa, poslovno planiranje, tehnologije transfera, patente, certifikate, pravna pitanja, finansije i marketinške strategije (npr. novi proizvodi, markiranje i kvalitet);
- Razvijanje odgovarajućih i održivih oblika turizma i poljoprivrede koji koriste okolišu;
- Identifikacija i razvoj alternativnih ekonomskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Kreiranje i održavanje zajedničkih programa obuke putem sesija obuke, konferencija i seminara i pravljenje zajedničkog programa nastave i standarda obuke;
- Unapređenje vještina regionalne radne snage i usluge stjecanja stručne kvalifikacije koja odgovara ekonomskom razvoju granične regije;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za modernizaciju i opremanje pijaca, prostora i kapaciteta za osnivanje malog biznisa;
- Umrežavanje MSP i formiranje prekograničnih klastera;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za unapređenje pristupa programskoj oblasti;
- Unapređenje javnih komunalnih poduzeća kao podrška sektoru turizma;
- Prijenos znanja i integracija izgradnje institucionalnih kapaciteta uglavnom oko društvenih i ekonomskih pitanja;
- Razvijanje zajedničkih strategija, planova prekograničnog saobraćaja, studija i koncepata kao osnove za velike investicije.

Potencijalni korisnici ove mjere bi mogli biti:

- lokalne vlade i njihove institucije;
- udruženja općina;
- agencije za razvoj;
- lokalne organizacije za podršku biznisu;
- kulturna udruženja;
- nevladine organizacije;
- javni i privatni organi koji se bave radnom snagom;
- MSP;
- institucije za stručnu i tehničku obuku.

Mjera će biti provedena putem sheme dodjele bespovratnih sredstava.

3.1.2 Mjera I.2

Razvijanje inicijativa za razvoj okoliša prvenstveno radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima

Obrazloženje:

Kako je istaknuto u analizi, programska oblast je veoma poznata po bogatoj, raznolikoj i dobro očuvanoj prirodi koja nije još uvijek dovoljno eksloatirana. Cilj ove mjere je održati ujedinjene intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unapređenja okoliša radi osiguranja održivog razvoja cijele programske oblasti. Ove aktivnosti će biti usko povezane sa razvojem turizma kao alternativne ekonomske aktivnosti.

Slijedi provizorna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti na podizanju svijesti i obuke vezano za zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prijenos znanja u vezi sa zaštitom okoliša;
- Očuvanje i poboljšanje prirodnog i kulturnog naslijeđa;
- Unapređenje zajedničkog upravljanja i kapaciteta podrške za upravljanje vodom i otpadom;
- Razvoj planova sprečavanja zagađenja pogranične oblasti i efikasni sistemi praćenja kvaliteta zraka, vode i zemljišta;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za sprečavanje potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Planiranje i provođenje politike korištenja izvora obnovljive energije.

Potencijalni korisnici ove mjere bi mogli biti:

- državni organi/institucije koji djeluju u programskoj oblasti;
- lokalne vlade i njihove institucije;
- agencije za razvoj;
- turističke i kulturne organizacije i udruženja;
- organizacije (uključujući i NVO) za zaštitu prirode;
- državni organi nadležni za upravljanje vodama;
- protupožarne službe i službe za hitne intervencije;
- MSP.

Ova će se mjera provoditi putem sheme dodjele nepovratnih sredstava. Tokom provođenja će se voditi računa da se osigura komplementarnost i izbjegnu preklapanja sa drugim programima u čijem finansiranju učestvuje EU.

3.1.3 Mjera I.3

Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i direktnih intervencija

Obrazloženje:

Cilj ove mjere je da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje organizacija civilnog društva, profesionalnih udruženja, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri.

Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim nivoima i u različitim sektorima djelovanja i ohrabrit će prekograničnu saradnju na polju ekonomije, kulture, obrazovanja i sporta.

Slijedi kratka provizorna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- akcije za podršku društvenom i kulturnom protoku informacija i komunikacije između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturna razmjena među mladim ljudima, umjetnicima, razmjena sportskih aktivnosti, folklorne manifestacije i slične akcije;
- inicijative za obrazovanje i obuku, uključujući širok krug akcija kao što su promocija mobilnosti građana, akademske mreže inovativnih obrazovnih projekata, promocija cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivne društvene i privredne manifestacije kao što su sajmovi i izložbe;

- ostale akcije koje promoviraju uključivanje u društvo, uz razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere bi mogli biti:

- lokalne vlade i njihove institucije;
- agencije za razvoj;
- lokalne organizacije za podršku biznisu;
- kulturna udruženja;
- nevladine organizacije;
- državni i privatni subjekti koji se bave radnom snagom;
- škole;
- koledži;
- univerziteti i institucije za stručnu i tehničku obuku.

Ova će se mjera provoditi putem sheme dodjele nepovratnih sredstava.

Za sve mjere u okviru Prioriteta I, detaljni kriteriji izbora i dodjele bespovratnih sredstava bit će dati u Pozivu za dostavljanje prijedloga - Paket prijava (Vodič za podnosiocima prijave). Predviđeno je da pozivi za prijedloge budu pokrenuti u četvrtom kvartalu 2008. godine.

3.2 Prioritet II

Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta za upravljanje i provođenje programa prekogranične saradnje

Tri mjere će podržavati komponenta Tehničke pomoći koja će iznositi 10% dodijeljenih finansijskih sredstava. Cilj prioriteta Tehničke pomoći je da osigura efikasno, efektivno i transparentno upravljanje programom prekogranične saradnje.

Mjera II.1 Vođenje, monitoring i ocjena programa

Tehnička pomoć će se koristiti za podršku rada državnih operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (JMC), za osiguranje efikasnog upravljanja i provođenja programa, učešća na sastancima u vezi programa; kao i ostale upotrebe resursa. Ovo će se postići putem uspostave i rada Zajedničkog tehničkog sekretarijata (JTS) u Bosni i Hercegovini i ispostave JTS-a u Crnoj Gori (uključujući troškove plata osoblja, osim državnih službenika). Zajednički tehnički sekretarijat će biti zadužen za dnevno upravljanje programom i odgovarat će za svoj rad operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru. Zajednički tehnički sekretarijat će, između ostalog, sastavljati Upute za podnosiocima za pozive za slanje prijedloga a superviziju će vršiti Zajednički nadzorni odbor.

Indikativan spisak programskih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Podršku operativnim strukturama, Zajedničkom nadzornom odboru, Zajedničkom tehničkom sekretarijatu i ostalim strukturama (npr. upravnom odboru) uključenim u upravljanje i realizaciju programa
- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegovih ispostava, uključujući troškove naknada za osoblje (osim plata javnih zvaničnika)
- Troškove učestvovanja na različitim sastancima u vezi sa realizacijom programa

- Administrativne i operativne troškove vezane za realizaciju programa, uključujući troškove pripreme i praćenja programa, vrednovanja i odabira aktivnosti, organizacije sastanaka nadzornog odbora itd.
- Podršku potencijalnim korisnicima u pripremi prijedloga projekata, te podršku korisnicima u realizaciji projekata i izvještavanju.

Mjera II. Informiranje i promocija programa

Konkretni cilj ove mjere je da se osigura povećanje svijesti o programu među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i uopće među stanovništvom programske oblasti. Ona također podržava aktivnosti vezane za podizanje svijesti na nivou zemlje kako bi građani obje zemlje bili obaviješteni o programu. Ona može također da obuhvati, između ostalog, pripremu, prevođenje i širenje informacija o programu i promotivnog materijala, uključujući i internet stranicu; organizaciju manifestacija; nadzor i ocjenu programa.

Indikativan spisak programskih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Pripremu, prevođenje i širenje informacija i promotivnog materijala vezanog za program, uključujući internet stranicu o programu
- Organiziranje javnih događanja (konferencija, seminara, radionica itd.)
- Podizanje svijesti i obuka potencijalnih korisnika uključujući i forume za traženje partnera.

Indikativna vremenska dinamika i iznosi za provođenje mjera:

Mjere Prioriteta II provodit će se putem pojedinačnih direktnih sporazuma o dodjeli bespovratnih sredstava bez poziva za slanje ponuda između svake od Delegacija EK i državnih organa (Koordinatori za prekogranični program ili Operativne strukture) koji će ih potpisati u skladu sa članom 168.1.(c) Pravila realizacije Finansijske uredbe.

U cilju efikasnog korištenja sredstava za tehničku pomoć, potrebna je bliska koordinacija između državnih organa (Operativne strukture, koordinatori za prekogranični program) zemalja učesnica. Ista dinamika bit će predviđena za obje zemlje kako bi se osigurala kompatibilnost danih savjeta i ispravna koordinacija vis-a-vis provođenja projekta.

3.3 Izlazni pokazatelji i pokazatelji rezultata:

Kriteriji koji se koriste za izbor pokazatelja su sljedeći:

- Važnost za identificirane prioritete i ciljeve;
- Jasnoća definicija;
- Lako prikupljanje i unošenje u sistem nadzora;
- Kvantifikacija prema postavljenim ciljevima i, gdje to odgovara, postavljene osnovne linije.

3.3.1 Pokazatelji na nivou prioriteta

Prioritet 1					
Podrška stvaranju zajedničkog ekonomsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i privrede programske oblasti					
Neposredni rezultat	Projekti razvoja prekogranične saradnje, ustanova i usluga	broj		25	Završni evaluacijski izvještaj (evaluacija prijava); Godišnji izvještaj o implementaciji
	Koordinirane aktivnosti koje potiču saradnju ljudskih	broj		200	Izvještaji sa otvaranja

	resursa u svim sektorima (npr. prijave za bespovratna sredstva)			(evaluacija); Godišnji izvještaji o implementaciji
Rezultat	Podignuta svijest o lokalnim prekograničnim potencijalima kroz analize lokalnih situacija tokom elaboracije projekata	Broj informiranih osoba	5.000	Analiza prijave za bespovratna sredstva
	Aktivnosti obuke/ broj obučeni i informiranih osoba	Broj osoba	500	Godišnji izvještaji o implementaciji
	Stvorene mogućnosti za zapošljavanje, u skladu sa iskazanim interesom	Postotak	12.5%	Izvještaji sa otvaranja (evaluacija); Godišnji izvještaji o implementaciji
	Dodijeljeni projekti koji se odnose na multidisciplinane teme su povećani za 5 % po pozivu: <ul style="list-style-type: none"> • Zaštita i promocija ravnopravnosti spolova; • Zaštita i promocija prava nacionalnih manjina; • Integriranje osoba sa fizičkim i mentalnim nedostacima; • Zaštita i promocija dječjih prava; • Zaštita okoliša i prirode; • Učešće i utjecaj javnosti u procesu donošenja odluka. 	Postotak	25%	Godišnji izvještaji o implementaciji
Mjera 1.1: Inicijative za ekonomski razvoj prekogranične oblasti sa naglaskom na turizmu i ruralnom razvoju				
Vrsta	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2011¹²	Izvor informacija
Output	Osnovni mehanizmi i sredstva promocije investicija i poticanje ekonomskog razvoja (npr. klasteri, inkubatori, mreže itd.)	Broj	6	Godišnji izvještaji o implementaciji; JTS-ovi periodični izvještaji
	Intervencije popravljnja postojeće infrastrukture i uspostavljanje nove, konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslove, razmjenu i transport u programskim oblastima	Broj	16	
Rezultat	Iskorištavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti u turizmu, okolišu i agrokulturi (kroz gore navedene mehanizme)	Broj	12	
	Organizirane kampanje i izdanja o turističkim potencijalima i ponudama	Broj	20	
	Zajednički integrirani turistički produkti napravljeni	Broj	8	

¹² 2011 IPA finansijska alokacija

	Ljudi koji imaju koristi od intervencija i podizanja svijesti o aktivnostima iz turizma i ruralnog razvoja	Broj	50.000	
Mjera 1.2: Razvijanje inicijativa za razvoj okoliša prvenstveno radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima				
Output	Zajedničke intervencije zaštite prirodnih resursa i poboljšanje upravljanja okolišem	Broj	14	Godišnji izvještaji o implementaciji; JTS-ovi periodični izvještaji
	Projekti podizanja svijesti o zaštiti okoliša, promociji i upravljanju prirodnim resursima	Broj	8	
Rezultat	Inicijative koje osiguravaju da se mjestima velike okolišne vrijednosti upravlja tako da mogu da podnesu pritisak turističkog razvoja bez gubitka vrijednosti	Broj	5	
	Inicijative potpore razvoja zajedničkog upravljanja otpadom (čišćenje i restauracija zagađenih/uništenih mjesta)	Broj	5	
	Organizirane kampanje i izdanja o podizanju svijesti o okolišu	Broj	25	
	Stvaranje alata za zaštitu okoliša na prekograničnom nivou	Broj	12	
	Ljudi koji imaju koristi od intervencija i podizanja svijesti o zaštiti okoliša	Broj	200.000	

Mjera 1.3: Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i direktnih intervencija				
Output	Inicijative koje potiču kontakte, komunikaciju i saradnju među lokalnim zajednicama i organizacijama lokalnih zajednica	Broj	40	Godišnji izvještaji o implementaciji; JTS-ovi periodični izvještaji
	Zajedničke inicijative podsticanja prekograničnog kulturološkog, turističkog, obrazovnog i socijalnog razvoja i razmjene	Broj	15	
Rezultat	Inicijative izgradnje zajednica	Broj	10	
	Prekogranične mreže kulture, turizma i obrazovanja	Broj	10	
	Broj osoba sa direktnom ili indirektnom koristi od gore navedenih aktivnosti	Broj	3.000	
	Stvaranje kontakata na različitim nivoima i sektorima aktivnosti, podstičući prekograničnu saradnju u poljima ekonomije, kulture, obrazovanja i sporta	Broj	2.000	

Prioritet 2				
Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta za upravljanje i provođenje programa prekogranične saradnje				
Mjera 2.1: Vođenje, praćenje i ocjena programa				
Vrsta	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2011	Izvor informacija
Output	Angažirano osoblje JTS-a	Broj	5	Godišnji izvještaj o implementaciji Izveštaji o praćenju Izveštaji o evaluaciji
	Zajednički tehnički sekretarijat održan	Broj	14	
	Objavljeni pozivi za ponude	Broj	3	
	Obuke za potencijalne krajnje korisnike	Broj	10	
	Obuke za evaluatore i procjenjivače	Broj	3	
	Procijenjeni prijedlozi projekata	Broj	200	
	Izvršene posjete na licu mjesta	Broj	50	
	Nacrti izvještaja o praćenju	Broj	40	
	Godišnji izvještaji o implementaciji	Broj	5	
Rezultat	Službenici stječu sposobnost upravljanja programom i uspješno izvršavaju svoje obaveze u JTS i drugim programskim tijelima	Broj	10	Godišnji izvještaj o implementaciji Izveštaji o praćenju Izveštaji o evaluaciji
	Osobe informirane i obučene tokom Info sesija, PA treninga, traženja partnera itd.	Broj učesnika	1500	
	Povećan broj primljenih prijedloga projekata ¹³	postotak	120%	
	Povećan kvalitet prijedloga projekata ¹⁴	postotak	120%	
	Apsorpcija sredstava	postotak	95%	

Mjera 2.2: Informiranje i promocija programa				
Vrsta	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2011	Izvor informacija
Output	Web stranica programa	Broj	1	Godišnji izvještaj o implementaciji
	Manifestacije u cilju promocije i informiranja	Broj	25	Izveštaji o praćenju
	Štampane publikacije	Broj	5	Izveštaji o evaluaciji
	Distribuirani informativni materijali	Broj	2000	
Rezultat	Posjetioci web stranice	Broj	2000	

¹³ Povećanje broja prijedloga projekata u sklopu CfP za alokacije iz IPA 2011 u odnosu na one primljene iz sredstava za 2007.

¹⁴ Povećanje kvalitete prijedloga projekata u sklopu CfP za alokacije iz IPA 2011 u odnosu na one primljene iz sredstava za 2007. (npr. postotak primljenih prijava koje prolaze sve nivoe evaluacije)

Broj objavljenih novinskih članaka i TV i radiopriloga	Broj	0	20
Učesnici u manifestacijama u vezi informiranja i promocije	Broj	0	700

4. Veza sa drugim programima

4.1 Programi u BiH

Ovaj program je u skladu sa osnovnim ciljevima i oblastima djelovanja sljedećih državnih strateških dokumenata Bosne i Hercegovine:

- **Strategija integracije BiH u EU / EU Integration Strategy of BiH** predstavlja temeljni dokument na kojem će biti baziran cijeli proces pristupa EU. On ukazuje na osnovne ciljeve i pravce djelovanja i obuhvaća skup općih smjernica za rad državnih i entitetskih institucija i ostalih partnera koji su uključeni u proces integracije.
- **IPA Višegodišnji indikativni plan (MIPD) / Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD)** predstavlja ključni strateški dokument za podršku Evropske komisije BiH u okviru IPA, čiji je osnovni strateški cilj pružanje podrške zemlji u procesu napredovanja od statusa potencijalnog kandidata prema statusu kandidata i dalje sve do članstva u Evropskoj uniji. Osnovni prioritet i ciljevi programa prekogranične saradnje su u skladu sa prioritetima i ciljevima definiranim u okviru komponente prekogranične saradnje relevantnih MIPD-a.
- **Strategija provođenja sistema decentralizirane realizacije u BiH / Strategy for Implementation of the Decentralized Implementation System in BiH** – Cilj danoga dokumenta je pružanje pomoći Odjeljenju za koordiniranje donacija Delegacije i Ministarstvu finansija i trezora u pripremi Mape puta za provođenje sistema decentralizirane realizacije (DIS) u BiH.
- **Srednjoročna strategija razvoja (MTDS) / Medium-term Development Strategy (MTDS)** (pod prijašnjim nazivom Strategija za smanjenje siromaštva) za Bosnu i Hercegovinu je srednjoročni dokument koji pokriva period od 2004-2007. Strategija je zasnovana na ostvarivanju tri konačna strateška cilja: stvaranje uvjeta za održiv razvoj, smanjenje siromaštva i ubrzanje procesa integracije Bosne u EU. Ova strategija obuhvata veliki broj sektorskih prioriteta i njima srodnih mjera. MTDS će zamijeniti NDP (Državni plan razvoja), za koji se smatra da će biti usvojen početkom 2008. godine.
- **Državni akcioni plan zaštite okoliša (NEAP) / National Environmental Action Plan (NEAP)**, koji je pripremljen zahvaljujući podršci Svjetske banke usporedo u oba entiteta, predstavlja strateški dokument za planiranje održivog razvoja. On obuhvata spisak prioriteta projekata iz oblasti zaštite okoliša. Osim toga, lokalni akcioni planovi zaštite okoliša su već usvojeni.

4.2 Programi u Crnoj Gori

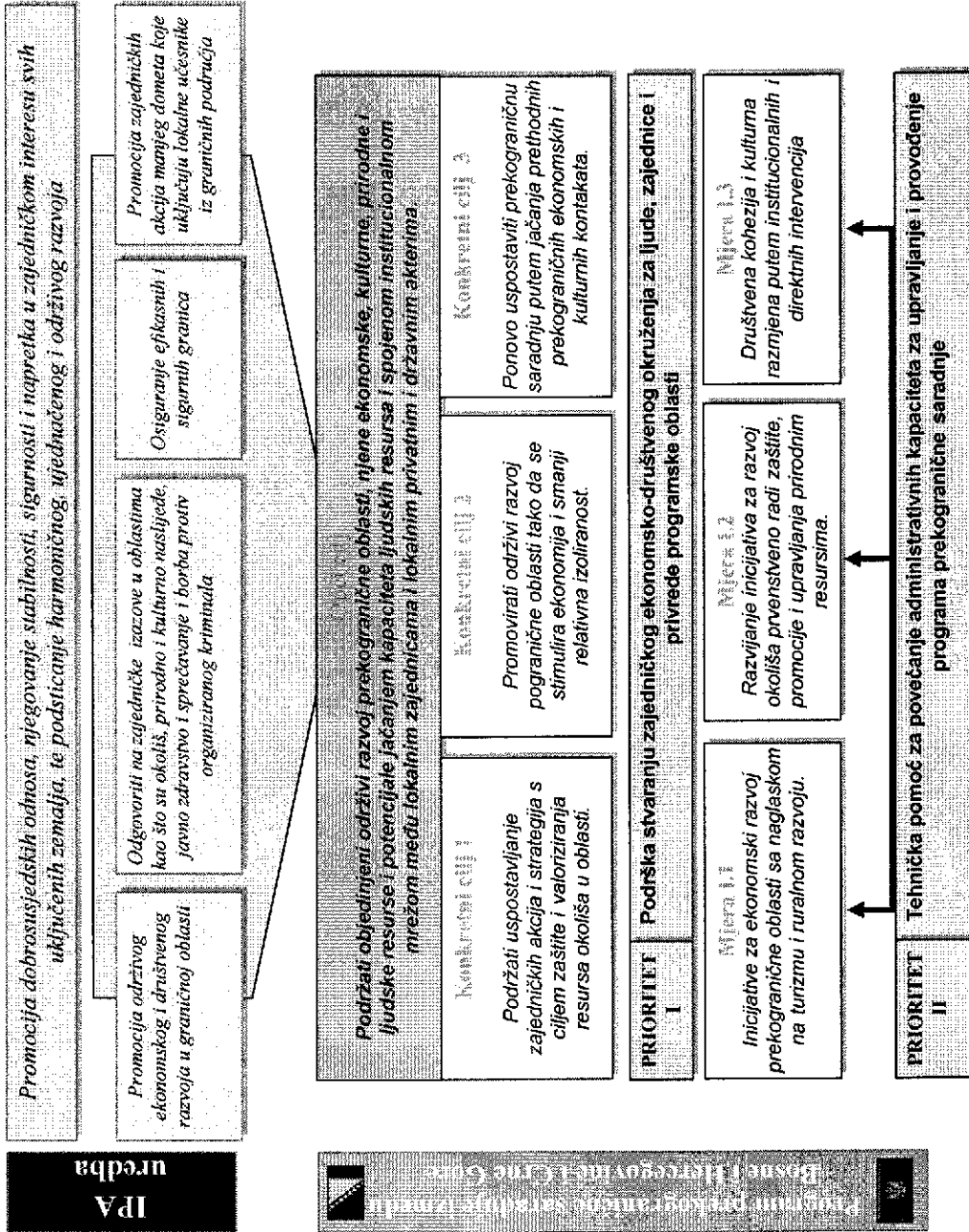
S obzirom da je najnovija neovisna država među zemljama zapadnog Balkana, Crna Gora trenutno priprema državne programe, strategije i master planove za ekonomski razvoj,

zaštitu okoliša, prostorno planiranje i razvoj turizma. Ovaj dokument o prekograničnoj saradnji povezan je sa sljedećim dokumentima:

- Državna strategija za održivi razvoj Crne Gore, sastavljena tako da odgovori na izazove zaštite okoliša i upravljanja prirodnim resursima, ekonomskog i društvenog razvoja;
- Plan privredne reforme koji predviđa povezane akcije kojima bi se transformirala privreda Crne Gore;
- Master planovi za upravljanje otpadnim vodama i čvrstim otpadom, u kojima su date smjernice za efikasnu kontrolu i smanjenje postojeće zagađenosti voda;
- Master plan za razvoj turizma, glavni strateški dokument za turizam kao glavni pokretač razvoja nacionalne ekonomije;
- Prostorni plan za Crnu Goru, još uvijek u verziji nacрта, kojim se definira korištenje prostora za potrebe planiranog razvoja do 2020. godine.

Osim toga, ovaj će dokument biti u saglasnosti sa budućom mapom puta za implementaciju sistema decentraliziranog provođenja i samim njegovim provođenjem.

PRIJEDLOG PRIORITETA I MJERA

IPA
uredba

ERAR
Bosna i Hercegovina, Crna Gora
i Srbija

ODJELJAK III FINANSIJSKE ODREDBE

1. Finansijski plan za program prekogranične saradnje za period 2007 – 2011.

PRIORITETI	Bosna i Hercegovina				Crna Gora			
	Finansiranje Zajednice (a)	Finansiranje države (b)	Ukupno finansiranje (c) = (a)+(b)	Stopa učešća Zajednice (d) = (a)/(c)	Finansiranje Zajednice (a)	Finansiranje države (b)	Ukupno finansiranje (c) = (a)+(b)	Stopa učešća Zajednice (d) = (a)/(c)
2007								
1 -Ekonomski i društveni razvoj	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2008								
1 -Ekonomski i društveni razvoj	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2009								
1 -Ekonomski i društveni razvoj	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2010								
1 -Ekonomski i društveni razvoj	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2011								
1 -Ekonomski i društveni razvoj	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
SVEUKUPNO	2.500.000	441.175	2.941.175		3.000.000	529.410	3.529.410	

Doprinos Zajednica je obračunat vezano za programske izdatke, koji su u okviru programa prekogranične saradnje bazirani na ukupnim izdacima, kako je dogovoreno sa zemljama koje učestvuju u programu i propisano u programu prekogranične saradnje. Učesće Zajednica na nivou prioriteta neće prelaziti gornji limit u iznosu od 85% od programskih troškova. Sufinansiranje u okviru prioriteta bit će osigurano od strane krajnjih korisnika bespovratnih sredstava a to može biti iz javnih i privatnih fondova. Krajnji korisnici granta treba da učestvuju sa minimalno 15% **ukupnih** programskih sredstava projekta, kako za investicije tako i za projekte izgradnje institucija. Sufinansiranje u okviru prioriteta II osigurat će državni organi.

ODJELJAK IV ODREDBE REALIZACIJE

Odredbe o realizaciji programa prekogranične saradnje IPA za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru utvrđene su na osnovu Uredbe Komisije (EC) br. 718/2007 (u daljem tekstu: Uredba o realizaciji IPA), koja provodi Uredbu Vijeća (EC) br. 1085/2006 kojom se uspostavlja instrument za prepristupnu pomoć (IPA).

U skladu sa članom 10(2) Uredbe o realizaciji IPA, obje zemlje će upravljati programom prema modelu centraliziranog upravljanja, a Ugovorni organi bit će odgovarajuće Delegacije Evropske komisije.

1. Strukture programa

1.1 Organizacijske strukture programa na državnom nivou

U skladu sa članom 32(2) Uredbe o realizaciji IPA, državni koordinatori za IPA (NIPAC) u svakoj zemlji imenovali su Koordinatora IPA za komponentu II:

U Bosni i Hercegovini to je **Direkcija za evropske integracije**.

U Crnoj Gori to je **Ministarstvo za evropske integracije**.

Koordinator IPA za komponentu II je također i glavna veza između svake zemlje korisnice i Evropske komisije za sva pitanja vezana za učešće određene zemlje u svim programima u okviru IPA komponente prekogranične saradnje.

1.2 Operativne strukture na nivou programa

Provođenje programa prekogranične saradnje odvijat će se putem Operativne strukture (OS) (član 139. Uredbe o realizaciji IPA) koju će postaviti svaka od zemalja. To su:

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Direkcija za evropske integracije Vijeće ministara Trg BiH 1 71000 Sarajevo	Ministarstvo za evropske integracije Stanka Dragojevića 2 81000 Podgorica

OS svake zemlje blisko će sarađivati u programiranju i provođenju odgovarajućih programa prekogranične saradnje putem formiranja zajedničkih mehanizama saradnje. OS su odgovorne za provođenje tih programa u svojoj zemlji.

Operativne strukture su, između ostalog, odgovorne za sljedeće:

- pripremanje programa prekogranične saradnje u skladu sa članom 91. Uredbe o realizaciji IPA;
- pripremu amandmana programa za raspravu na Zajedničkom nadzornom odboru (JMC);
- imenovanje svojih predstavnika u Zajednički nadzorni odbor (JMC);
- uspostavljanje Zajedničkog tehničkog sekretarijata (član 139.4 Uredbe o realizaciji IPA) i usmjeravanje njegovog rada;
- pripremanje i provođenje strateških odluka Zajedničkog nadzornog odbora, i, po potrebi, uz pomoć Zajedničkog tehničkog sekretarijata;

- slanje izvještaja odgovarajućim koordinatorima IPA za komponentu II o svim aspektima provođenja programa;
- uz podršku Zajedničkog tehničkog sekretarijata, uspostavljanje sistema za sakupljanje pouzdanih informacija o realizaciji programa i dostavljanje relevantnih informacija Zajedničkom nadzornom odboru, koordinatoru IPA za komponentu II i Evropskoj komisiji;
- vođenje računa, u saradnji sa Zajedničkim nadzornim odborom, o kvalitetu realizacije programa prekogranične saradnje;
- vođenje računa o tome da korisnici bespovratne pomoći adekvatno osiguraju napredak projekta i finansijsko izvještavanje (praćenje), kao i kvalitetno finansijsko upravljanje (kontrolu);
- podnošenje godišnjih i konačnih izvještaja državnim koordinatorima IPA i Komisiji o provođenju programa prekogranične saradnje, nakon uvida ostvarenog od strane Zajedničkog nadzornog odbora;
- organiziranje aktivnosti informiranja i promoviranja u svrhu upoznavanja sa mogućnostima koje nudi program prekogranične saradnje, ili davanje zaduženja Zajedničkom tehničkom sekretarijatu da podrži ili provede ove aktivnosti;
- vršenje nadzora, gdje je potrebno uz pomoć Zajedničkog tehničkog sekretarijata, prema pokazateljima navedenim u članu 94(1)(d) Uredbe o realizaciji IPA;

1.3 Ugovorna tijela

Delegacije Evropske unije imaju svojstvo ugovornog tijela (CA) u obje zemlje.

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Delegacija Evropske Unije u Bosni i Hercegovini Skenderija 3a 71000 Sarajevo Tel: +387 33 254 731 Fax: +387 33 666 037	Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori, Podgorica Vuka Karadžića 12 81000 Podgorica Tel: +382 (0)20 444 600 Fax: +382 (0)20 444 666

U skladu sa članom 140(1) Uredbe o realizaciji IPA, Evropska komisija u obje zemlje zadržava ukupnu odgovornost za *ex-ante* ocjenu prijedloga podnijetih po pozivu kao i dodjelu bespovratnih sredstava, tenderski postupak, ugovaranje i plaćanja.

Odgovornosti ugovornog tijela, između ostalog, odnose se na:

- Odobravanje dokumentacije javnog poziva za podnošenje prijedloga projekata;
- Odobravanje sastava zajedničkih upravnih odbora;
- Odobravanje izvještaja o evaluaciji i liste projekata;
- Učestvovanje u radu Zajedničkog nadzornog odbora u svojstvu savjetodavnog tijela;
- Zaključivanje ugovora sa korisnicima bespovratnih sredstava, uključujući revizije budžeta (uz podršku odgovarajućih operativnih struktura i JTS).

1.4 Zajednički nadzorni odbor (JMC)

U skladu sa članom 142. Uredbe o realizaciji IPA, zemlje korisnice uspostavljaju Zajednički nadzorni odbor u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu prvog finansijskog ugovora koji se odnosi na program.

Zajednički nadzorni odbor je tijelo koje donosi odluke vezano za program prekogranične saradnje. Odbor se sastoji od predstavnika zemalja učesnica na državnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući i predstavnike operativnih struktura i društveno-ekonomski zainteresiranih strana u programskoj oblasti. Evropska komisija će učestvovati u radu Zajedničkog nadzornog odbora u savjetodavnom svojstvu.

Zajednički nadzorni odbor se sastaje najmanje dva puta godišnje na inicijativu zemalja učesnica ili Komisije. Sastancima predsjedava predstavnik jedne od zemalja učesnica na bazi rotiranja.

Na svom prvom sastanku, Zajednički nadzorni odbor će donijeti pravilnik o radu i usvojiti ga kako bi svoju misiju vršio u skladu sa Uredbom o realizaciji IPA.

Funkcije Zajedničkog nadzornog odbora su, između ostalog:

- Nadgleda programiranje i efikasno provođenje programa;
- Razmatra i odobrava kriterije odabira aktivnosti čije će finansiranje biti obuhvaćeno programom prekogranične saradnje, te odobrava sve revizije ovih kriterija u skladu sa programskim potrebama;
- Obavlja periodični pregled napretka usmjerenog prema ispunjavanju specifičnih (i kvantificiranih) ciljeva programa prekogranične saradnje na osnovu dokumentacije koju podnesu operativne strukture;
- Analizira rezultate realizacije, naročito u pogledu postizanja ciljeva koji su postavljeni za svaki prioritet i vrednovanja navedena u članu 57(4) i članu 141. Uredbe o realizaciji IPA;
- Analizira godišnje i konačne izvještaje o realizaciji prije nego što ih Operativne strukture prosljede nadležnim državnim koordinatorima za IPA i Komisiji (*član 144. Uredbe o realizaciji IPA*);
- Nadležan je za odabir aktivnosti. Kada je prikladno (i od slučaja do slučaja), može u tom smislu obavljanje ovih poslova prenijeti na Upravni odbor (koji igra ulogu odbora za procjenu). Člana tog odbora imenuju Operativne strukture. Sastav Upravnog odbora odobrava Delegacija EK;
- Može predlagati revizije ili analize programa prekogranične pomoći koje bi vjerovatno omogućile postizanje ciljeva navedenih u članu 86(2) Uredbe o realizaciji IPA ili dovele do unapređenja njegovog upravljanja, uključujući finansijsko upravljanje;
- Razmatra i odobrava sve prijedloge koji se odnose na dopunu sadržaja programa prekogranične saradnje;
- Usvaja okvirni plan zadataka Zajedničkog tehničkog sekretarijata.

1.5 Zajednički tehnički sekretarijat (JTS)

U skladu sa članom 139(4) Uredbe o realizaciji IPA, operativne strukture uspostavljaju Zajednički tehnički sekretarijat (JTS) za pružanje podrške operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru prilikom obavljanja dužnosti iz njihove nadležnosti. Opis poslova članova Zajedničkog tehničkog sekretarijata i Poslovnik o njegovom radu bit će utvrđeni zajedno sa operativnim strukturama.

Zajedničkim tehničkim sekretarijatom zajednički upravljaju obje operativne strukture.

Funkcioniranje JTS i njegove ispostave finansirat će se iz budžeta za tehničku pomoć u okviru programa ukoliko se troškovi odnose na zadatke koji se sufinansiraju prema pravilima EU.

Zajednički tehnički sekretarijat je administrativno tijelo i snosi odgovornost za svakodnevnu realizaciju programa i administrativnu organizaciju.

Sjedište Zajedničkog tehničkog sekretarijata je u **Sarajevu, Bosna i Hercegovina**, a ispostava u **Nikšiću, Crna Gora**. Zajednički tehnički sekretarijat se sastoji od uposlenika sa obje strane granice što osigurava različite, prilagodljive jezičke vještine i specifična ciljana prethodna znanja. Ugovore sa osobljem zaključuje odgovarajuća Operativna struktura.

Zadaci Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove ispostave:

Zajednički tehnički sekretarijat je administrativno tijelo i snosi odgovornost za svakodnevnu realizaciju programa. JTS pruža podršku Zajedničkom nadzornom odboru i operativnim strukturama u provođenju programa i snosi odgovornost za obavljanje sljedećih zadataka:

- Obavlja funkciju sekretarijata za operativne strukture i Zajednički nadzorni odbor, uključujući pripremanje i slanje dokumentacije za sastanke i zapisnike sa sastanaka (na dva ili više jezika, po potrebi);
- Uspostavlja i redovno održava i ažurira sistem nadzora (unošenje podataka na nivou programa i projekta);
- Priprema i dostavlja sve dokumente potrebne za provođenje projekta (opće informacije o programu, opće informacije o projektu, smjernice, kriterije, prijave za prikupljanje ideja za projekte, komplet prijava-smjernice, kriterije za izbor projekata, podobnost, obrasce za izvještaje, ugovore);
- Organiziranje programa za info-dane, obuku, linije za pomoć i rubriku pitanja i odgovori (Q&A) na internet stranici radi pomoći potencijalnim podnosiocima prijava u pripremi prijava za projekte;
- Pružanje podrške potencijalnim korisnicima kod pronalaženja partnera i prilikom izrade projekta;
- Upravljanje procesom poziva za podnošenje prijedloga, uključujući prijem i registraciju prijava za projekte, obavljanje početnih procjena (npr. pregled prijavnih dokumenata u smislu kompletnosti i ispunjavanja potrebnih kriterija) i pripremanje dokumentacije za proces evaluacije;
- Osigurava da sva potrebna dokumentacija za ugovaranje stigne u Delegacije EK na vrijeme;
- Pripremanje standardiziranih obrazaca prijava za projekte, tabela za ocjenu, ugovaranje, provođenje, nadzor i izvještavanje, po mogućnosti što više zasnovanih na obrascima i modelima uvrštenim u PRAG;
- Organiziranje i vođenje ad-hoc baze podataka za program, na osnovu informacija direktno prikupljenih tokom procesa poziva za podnošenje prijedloga i informacija koje redovno dostavljaju operativne strukture;

- Provođenje zajedničkih aktivnosti na informiranju i publikaciji u saradnji sa Zajedničkim nadzornim odborom i Operativnim strukturama, uključujući i izradu i održavanje zvanične internet stranice;
- Pripremanje, provođenje i izvještavanje o posjetama projekata vezano za praćenje;
- Osigurava ulazne podatke i konačne izvještaje o programu prekogranične saradnje;
- Planira svoje aktivnosti u skladu sa godišnjim planom rada koji odobrava Zajednički nadzorni odbor.

1.6 Korisnici programa

Definiranje vodećih korisnika i ostalih korisnika

U skladu sa članom 96(3) Uredbe o realizaciji IPA, u slučaju da postoji nekoliko konačnih korisnika aktivnosti u svakoj od zemalja obuhvaćenih projektom, one će međusobno odabrati vodećeg korisnika prije podnošenja prijedloga aktivnosti. Vodeći korisnik snosi odgovornosti u pogledu realizacije aktivnosti, koje su propisane u daljem tekstu.

Odgovornosti vodećih korisnika i ostalih korisnika

Odgovornosti vodećih korisnika

U skladu sa odredbama člana 96(3) Uredbe o realizaciji IPA, vodeći korisnik snosi sljedeće odgovornosti za onaj dio aktivnosti koji se odvija u dotičnoj državi:

- Uređuje uvjete odnosa sa konačnim korisnicima obuhvaćenim dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj zemlji sporazumom koji, *inter alia*, sadrži odredbe koje garantiraju pravilno finansijsko upravljanje finansijskim sredstvima doznačenim za danu aktivnost, uključujući odredbe za pokrivanje iznosa koji nisu na vrijeme uplaćeni;
- Snosi odgovornost za osiguravanje realizacije onog dijela aktivnosti koji se odvija u dotičnoj državi;
- Snosi odgovornost za prebacivanje dijela sredstava Zajednice konačnim korisnicima obuhvaćenim dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj državi;
- Osigurava da su izvršena plaćanja za troškove iskazane od strane konačnih korisnika obuhvaćenih dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj državi, u cilju realizacije aktivnosti, te da navedeni troškovi odgovaraju aktivnostima ugovorenim između konačnih korisnika obuhvaćenih aktivnostima.

Vodeći korisnici iz zemalja obuhvaćenih programom osiguravaju održavanje međusobne tiješne saradnje tokom realizacije aktivnosti.

Odgovornosti ostalih korisnika

Svaki korisnik obuhvaćen aktivnostima:

- Učestvuje u aktivnostima;
- Snosi odgovornost za realizaciju aktivnosti pod njegovom nadležnošću u skladu sa projektnim planom i ugovorom koji potpisuje sa vodećim korisnikom;
- Sarađuje sa ostalim partnerskim korisnicima u realizaciji aktivnosti, izvještavanju u svrhe praćenja;
- Dostavlja tražene informacije na reviziju nadležnim revizorskim tijelima;
- Preuzima odgovornost u slučaju nepravilnosti u vezi sa prijavljenim troškovima, uključujući eventualni povrat sredstava Komisiji;

- Snosi odgovornost za mjere informiranja i obavještanja javnosti.

Funkcionalni vodeći partner

U slučaju zajedničkih projekata (u kojima su vodeći korisnici sa obje strane obuhvaćeni programom i zasebno angažirani od strane ugovornih tijela BiH i Crne Gore), 2 vodeća korisnika odabrat će međusobno funkcionalnog vodećeg partnera, prije podnošenja prijedloga projekta.

Funkcionalni vodeći partner:

- Snosi odgovornost za sveukupno koordiniranje projektnih aktivnosti sa obje strane granice;
- Snosi odgovornost za organiziranje zajedničkih sastanaka projektnih partnera;
- Snosi odgovornost za slanje izvještaja JTS-u koji se odnose na sveukupni napredak zajedničkog projekta.

2. Pravila realizacije

2.1 Osnovna pravila realizacije

Iz Programa prekogranične saradnje finansirat će se zajednički izabrane aktivnosti od strane zemalja učesnica putem jednog poziva za podnošenje prijedloga koji bi obuhvatili cijelu programsku oblast.

Izabrane aktivnosti obuhvataju krajnje korisnike iz obje zemlje koji će saradivati na najmanje jedan od sljedećih načina: zajednički razvoj, zajednička realizacija, zajedničko zapošljavanje osoblja i zajedničko finansiranje (član 95. Uredbe o realizaciji IPA).

Za izbor projekata nadležan je Zajednički nadzorni odbor.

Ugovorni organ snosi odgovornost za izdavanje ugovora o bespovratnim sredstvima kao i za ex-ante kontrole procesa dodjele sredstava.

2.2 Pozivi za podnošenje prijedloga projekata

Procedure dodjele bespovratnih sredstava su saglasne sa odredbama Uredbe o realizaciji IPA-e (npr. članovi 95, 96, 140, 145. itd).

Ako je moguće, primjenjivat će se PRAG procedure i standardni obrasci i modeli osim u slučaju da odredbe Uredbe o realizaciji IPA-e i/ili zajednička priroda poziva nalažu prilagođavanje.

a) Priprema paketa dokumentacije za prijave

1. JTS, pod nadzorom JMC-a, sačinjava jedinstven poziv za podnošenje prijedloga projekata, smjernice za podnosiocce i obrazac prijave, te ostale dokumente vezano za realizaciju programa bespovratnih sredstava, obrazlažući pravila koja se odnose na podobnost kandidata i partnera, vrste aktivnosti i troškova, koji su podobni za finansiranje i kriterije procjene, pridržavajući se što je moguće striktnije obrazaca ponuđenih u PRAG-u;
2. Obrazac prijave trebalo bi da se odnosi na obje strane projekta (na stranu granice Bosne i Hercegovine i Crne Gore, tj. univerzalna prijava), ali sa jasnim

razdvajanjem aktivnosti i troškova koji se odnose na svaku pojedinačnu stranu granice. Elementi sadržani u paketu dokumentacije za prijavu (kriteriji podobnosti i procjene itd.) moraju se strogo pridržavati relevantnog finansijskog ugovora;

3. Nacrt jedinstvenog poziva za podnošenje prijedloga projekata odobrava JMC, a Operativne strukture podnose poziv, smjernice za podnosiocce i njegove anekse nadležnoj Delegaciji EK radi davanja saglasnosti;

b) Objavljivanje jedinstvenog poziva za podnošenje prijedloga projekata

4. Operativne strukture, uz podršku JTS-a, poduzimaju sve neophodne mjere da osiguraju da pozivi za podnošenje prijedloga projekata, objavljeni na državnom i regionalnom nivou, dopru do ciljnih grupa u skladu sa uvjetima Praktičnog vodiča. Paket dokumentacije za prijavu ustupa se preko internet stranice programa i internet stranica Delegacija EK (ugovornih tijela), te u štampanoj verziji;
5. JTS je nadležan za informativnu kampanju i odgovaranje na pitanja potencijalnih kandidata. JTS daje savjete potencijalnim kandidatima koji se prijavljuju na projekte u cilju pravilnog razumijevanja i formuliranja obrazaca prijave;
6. Usluga 'pitanja i odgovori' (Q&A) trebalo bi da bude na raspolaganju na internet stranici programa i stranicama Delegacija Evropske komisije.

2.3 Odabir projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga projekata

Kao što je navedeno u Uredbi o realizaciji IPA-e, podneseni prijedlozi projekata prolaze kroz jedinstveni proces odabira. Procedura procjene projekata treba da se odvija u skladu sa pravilima PRAG (poglavlje 6.4), čije prilagođavanje je utvrđeno Uredbom o realizaciji IPA-e (npr. član 140. o ulozi Komisije u aktivnostima odabira)¹.

Zajednički upravni odbor, imenovan od strane JMC-a, vrši procjenu projekata na osnovu kriterija koji su navedeni u paketu dokumentacije za prijavu i pravi rang listu u skladu sa PRAG pravilima. Na osnovu toga, Zajednički nadzorni odbor donosi konačnu odluku o projektima za koje se ugovornim tijelima daje preporuka za finansiranje (Delegacijama EK u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori).

Glavne faze procedure trebaju biti kao u nastavku:

- JTS prima i evidentira sve prijedloge projekata;
- JMC je odgovoran za procjenu prijedloga projekata u skladu sa kriterijima izbora. Međutim, kada smatra da to odgovara, može da odredi Zajednički upravni odbor za procjenu administrativne saglasnosti, podobnosti i procjene tehničkog i finansijskog kvaliteta prijedloga;
- Imenovanje članova upravnog odbora vrši se isključivo na osnovu posjedovanja stručnih i profesionalnih kompetencija iz relevantne oblasti. Delegacije EK odobravaju sastav Zajedničkog upravnog odbora. EK Delegacija (Ugovorni organ) može da imenuje posmatrača koji učestvuje u postupku;
- Obje operativne strukture mogu predložiti isti broj vanjskih ocjenjivača koji će se finansirati iz odgovarajućih sredstava tehničke pomoći;
- Upravni odbor vrši ocjenu projekata prema uvjetima i kriterijima navedenim u pozivu za podnošenje prijedloga projekata – paketu dokumentacije za prijavu i u skladu sa procedurama PRAG-a;

¹ Uredba o realizaciji IPA-e, *inter alia*, omogućuje određeni stepen decentralizacije prilikom procesa procjene i odabira, i to u zemljama korisnicama u kojima se fondovima IPA-e upravlja primjenom centraliziranog pristupa (npr. tamo gdje odbor za procjenu imenuju državna tijela koja učestvuju u radu JMC, a ne Komisija, to jest, ugovorno tijelo).

- JMC od Upravnog odbora preuzima izvještaj o procjeni i rang listu projekata i glasa o prihvatanju predložene rang liste. Članovi Upravnog odbora prisustvuju sastanku JMC kako bi izložili proceduru procjene. JMC ima mogućnost da:
  - Prihvati izvještaj o procjeni i da preporuku ugovornim tijelima da sklope ugovor za odabrane projekte;
  - Zahtijeva jedan krug ponovne analize prijedloga projekata ako se njeni članovi većinskim glasanjem odluče za takvu proceduru i pod uvjetom da postoji jasno definiran tehnički razlog, koji utječe na kvalitet izvještaja o procjeni, tj. nije jasno na koji način je izvršena procjena i rangiranje projekata;
  - Odbaci izvještaj o procjeni i listu projekata, ako postoji opravdan razlog za sumnju u objektivnost ili kvalifikacije Upravnog odbora;
  - JMC nema pravo, ni pod kojim uvjetima, da mijenja rezultate bodovanja Upravnog odbora ili preporuke, niti smije prepravljati tabele za procjenu koje popune ocjenjivači.
- Delegacije EK (Ugovorni organi) odobravaju izvještaj o procjeni i završnu listu odabranih projekata. Ako bude potrebno, Delegacije EK mogu zatražiti objašnjenja od JMC-a;
- JTS pismenim putem obavještava svakog kandidata o rezultatima procesa odabira;
- Delegacije EK u svakoj zemlji prosjeđuju ugovor o bespovratnim sredstvima odgovarajućim glavnim korisnicima za svaki odabrani projekt.

3. Informiranje, publicitet i konsultiranje

Zemlje korisnice i državni koordinatori IPA-e ustupaju informacije i promoviraju programe i aktivnosti, po potrebi uz podršku Zajedničkog tehničkog sekretarijata.

U skladu sa članom 90. Uredbe (EC, Euratom) br. 1605/2002, Komisija objavljuje relevantne informacije o ugovorima. Komisija objavljuje rezultate tenderske procedure u Službenom listu Evropske unije, na internet stranici EuropeAida te u drugim odgovarajućim sredstvima javnog informiranja, u skladu sa važećim procedurama ugovaranja vanjskih aktivnosti Zajednice.

Mjere informiranja i promoviranja se izlažu u formi plana komunikacije, pri čemu nadležne operative strukture snose odgovornost za njegovu realizaciju. Zajednički tehnički sekretarijat prezentira takav detaljni plan informiranja i promoviranja u strukturiranom obliku Zajedničkom nadzornom odboru (pogledati dalji tekst), uz jasno utvrđivanje ciljeva i ciljnih grupa, sadržaja i strategije mjera, te indikativnog budžeta čija se sredstva obezbjeđuju iz budžeta tehničke pomoći programa prekogranične saradnje.

Konkretna mjera informiranja i promoviranja su uglavnom usmjerene na:

- Osiguravanje šire rasprostranjenosti prekograničnog programa (prevedenog na jezik zemlje) među interesnim grupama i potencijalnim korisnicima;
- Izradu promotivnog materijala, organiziranje seminara i konferencija, saopštenja za medije i održavanje internet stranice programa u cilju podizanja svijesti, interesa i ohrabivanja učestvovanja;
- Omogućavanje što je moguće većeg publiciteta za pozive za podnošenje prijedloga projekata;
- Objavljivanje liste konačnih korisnika.

JTS u saradnji sa JMC razvija ukupnu strategiju za informiranje i publicitet za provođenje programa i stvara čitav sistem odnosa sa javnošću vezano za program:

- razvija i održava internet stranicu;
- održava potrebne odnose sa javnošću i medijima;
- pravi informativne i promotivne materijale;
- organizira zajedničke seminare i konferencije vezano za razvijanje projekta;

- uključuje predstavnike Evropske komisije u informiranje i publicitet;
- imenuje odgovornu osobu za informiranje i publicitet.

4. Finansijsko upravljanje

Doprinos Evropske komisije neće prelaziti 85% prihvatljivih troškova i neće biti manji od 50% prihvatljivih troškova aktivnosti. Nacionalno sufinansiranje iznositi će najmanje 15% a najviše 50% ukupnih prihvatljivih troškova aktivnosti.

U sklopu centraliziranog upravljanja, Evropska komisija u potpunosti obavlja funkcije provođenja tenderske procedure, dodjele ugovora i plaćanja, na osnovu dokumentacije koju dostave korisnici, i u skladu sa pravilima dodjele ugovora i nabavki utvrđenih Praktičnim vodičem EK za dodjele ugovora (PRAG).

Zajednički nadzorni odbor osigurava funkcioniranje pouzdanog kompjuteriziranog računovodstva; zatim nadgledanja i finansijskog izvještavanja, kako bi se revizorima omogućilo adekvatno praćenje.

Evropska komisija i državni revizorski organi imaju pravo provođenja revizije programa prekogranične saradnje.

5. Praćenje i vrednovanje programa

5.1 Praćenje na nivou projekta

5.1.1. Ugovorne obaveze

Vodeći korisnici dostavljaju narativne i finansijske tekuće i završne izvještaje nadležnim ugovornim tijelima u skladu sa standardnim uvjetima njihovih ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

5.1.2. Prekogranično izvještavanje na nivou projekta

Osim toga, gdje je to relevantno, Funkcionalni vodeći partner projekta Zajedničkom tehničkom sekretarijatu podnosi izvještaje o toku projekta, dajući pregled projektnih aktivnosti i dostignuća sa obje strane granice i njihove koordinacije u skladu sa pokazateljima utvrđenim zajedničkim prijedlogom projekta.

5.2 Praćenje programa

Na osnovu prikupljenih izvještaja o toku projekta, Zajednički tehnički sekretarijat sačinjava zajednički izvještaj o realizaciji i podnosi ga na uvid Zajedničkom nadzornom odboru.

Operativne strukture zemalja korisnica Komisiji i nadležnim državnim koordinatorima IPA-e dostavljaju godišnji izvještaj i konačni izvještaj o realizaciji prekograničnog programa nakon što ih analizira Zajednički nadzorni odbor.

Godišnji izvještaj se podnosi do 30. juna svake godine, a prvi put druge godine nakon usvajanja prekograničnog programa.

Konačni izvještaj se podnosi najkasnije 6 mjeseci nakon okončanja prekograničnog programa.

Sadržaj izvještaja će biti u skladu sa uvjetima člana 144. Uredbe o realizaciji IPA-e.

5.3 Vrednovanje programa

Vrednovanje se odvija u skladu sa članom 141. Uredbe o realizaciji IPA-e. Cilj vrednovanja je poboljšanje kvaliteta, djelotvornosti i dosljednosti pomoći iz fondova Zajednice, te strategije i realizacije prekograničnog programa, pri tom uzimajući u obzir ciljeve održivog razvoja i relevantnu pravnu regulativu Zajednice u pogledu utjecaja na okoliš.

Ex-ante procjena nije provedena u skladu sa odredbama člana 141. u smislu poštivanja principa proporcionalnosti.

U toku perioda programiranja, zemlje obuhvaćene programom i/ili Evropska komisija provode vrednovanje u pogledu praćenja prekograničnog programa naročito u slučajevima u kojima navedeno praćenje ukazuje na značajno odstupanje od prvobitno utvrđenih ciljeva ili ako postoje prijedlozi za reviziju prekograničnog programa. Rezultati se šalju Zajedničkom nadzornom odboru prekograničnog programa i Komisiji.

Procjene vrše stručnjaci ili tijela, interni ili eksterni. Rezultati se objavljuju u skladu sa važećim pravilima o pristupu dokumentima. Procjene se finansiraju iz budžeta tehničke pomoći programa.

Potvrđujem da ovaj prijevod potpuno odgovara izvorniku sastavljenom na engleskom jeziku.

Broj dnevnika: 235; Mjesto: Sarajevo

Datum: 13.7.2012. godine

ADISA MUJIĆ

Stalni sudski tumač za engleski jezik